

CAPITOLUL 5

*Predica de pe munte. Fericirile. Adevărata împlinire a Legii¹***5, 1^a: Văzând mulțimile, Iisus S-a suit în munte**(5, 1^a) Marcu 3, 13

Învățându-ne pe noi ca nu spre [la] arătare să facem ceva [să lucrăm oareșce], se suie în munte². Și, de vreme ce vrea să învețe, ne arată că se cuvine să ne depărtăm din mijlocul turburărilor, când învățăm [săvârșim lucrare învățătoarească].

5, 1^b: Și așezându-Se, ucenicii Lui au venit la El.(5, 1^b) Marcu 3, 13

Noroadale vin la Dânsul pentru minuni, iar ucenicii, pentru învățătură. Drept aceea, după ce a săvârșit minunile și a tămăduit trupurile, vindecă și sufletele, ca să ne învățăm că Însuși este Ziditor și al trupurilor și al sufletelor.

5, 2^a: Și deschizându-Și gura³(5, 2^a) Luca 6, 20

De ce spune aceasta: „deschizându-Și gura Sa”? Poate ar părea că este de prisos spusă aceasta, dar nu este așa, căci învața și fără a-Și deschide gura. Cum? Prin viața Sa și prin minuni. Dar acum învață [cu cuvântul,] „deschizându-Și gura Sa”.

5, 2^b: Îi învața zicând

Nu numai pe ucenici, ci și norodul. Și începe de la Fericiri, după cum și David a început de la Fericiri: „Fericit bărbatul...” (Psalm 1, 1).

¹ În ediția de la 1805, titlul capitolului este: „Pentru Fericiri. Pentru aceasta cum că Apostolii și Învățătorii sunt sare și lumină. Pentru a nu strica Legea și poruncile. Pentru a nu face ceva împotriva aproapelui. Pentru împăcarea cu pă râșul. Pentru a nu curvi. Pentru sminteli. Pentru a nu-și lăsa femeia. Pentru a nu se jura nicidecum. Pentru a suferi ocările și a nu se împotrivi celui rău. Pentru a iubi pe vrăjmași”.

² O veche tradiție spune că muntele pe care Mântuitorul a rostit Fericirile ar fi muntele numit astăzi Kurun Hattin (Coarnele Hatinului), situat cam la 7 kilometri mai spre nord-vest de orașul Tiberiadă, nu departe de localitatea numită azi Safet și de țărmul vestic al lacului Ghenizaret. Muntele are o înălțime de 560 de metri deasupra lacului și domină împrejurimea. Deasupra Muntelui era un platou pe care s-a așezat mulțimea (Dicționarul Noului Testament, ed. cit., p. 335).

³ În ediția de la 1805, în loc de „deschizându-Și gura”, se găsește „deschizându-Și gura Sa”.

5, 3: Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este Împărăția Cerurilor.

(5, 3) Psalm 50, 18 / Isaia 57, 15 / Luca 6, 20

Întâi pune smerenia ca pe o temelie, că de vreme ce din mândrie a căzut Adam, prin smerenie ne îndreptează pe noi Hristos, fiindcă Adam a nădăjduit să se facă dumnezeu.

Deci, cei zdrobiți cu sufletul, aceștia sunt „săraci cu duhul”⁴.

5, 4: Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia.

(5, 4) Psalm 125, 5-6 / Isaia 61, 2-3 / Luca 6, 21 / Ioan 16, 20

„Cei ce plâng” pentru păcate, iar nu pentru ceva din cele lumești – și „plâng” pururea, nu o singură dată. Și nu numai pentru ale noastre păcate [se cuvine să plângem], ci și pentru cele ale aproapelui.

Și „se vor mângâia” și aici, pentru că cel ce „plânge” pentru păcat, se bucură duhovnicește, iar dincolo, cu mult mai vărtos se va mângâia⁵.

5, 5: Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul.

(5, 5) Psalm 36, 11, 29 / Pilde 2, 21; 16, 19 / Isaia 66, 2 / Matei 11, 29

Unii spun că numește „pământ” pe cel gândit, adică Cerul. Dar tu înțelege [aici] și pământul acesta [pe care pășim], că de vreme ce sunt socotiți cei blânzi

⁴ Pentru *Fericiri*, Sfântul Maxim Mărturisitorul ne învață astfel: „Mulți săraci cu duhul are lumea, dar nu cum se cuvine. Și mulți care plâng, dar pentru pagube de bani și pierderi de copii. Și mulți blânzi, dar față de patimile necurate. Mulți care flămânzesc și însetoșează, dar pentru a răpi cele străine și a câștiga din nedreptate. Mulți milostivi, dar față de trup și cele ale trupului. Și curați cu inima, dar pentru slava deșartă. Și făcători de pace, dar prin aceea că supun sufletul trupului. Mulți prizoniți, dar fiindcă sunt fără de rânduială. Mulți ocărăți, dar pentru păcate rușinoase. Fericiți sunt însă numai aceia care fac și pătimesc acestea pentru Hristos și după pilda lui Hristos. De ce? Pentru că «a lor este Împărăția Cerurilor» și pentru că «aceștia vor vedea pe Dumnezeu» – și așa mai departe. Așadar, nu fiindcă fac acestea și le pătimesc sunt fericiți, căci și cei mai înainte pomeniți fac același lucru. Ci pentru că fac și pătimesc acestea pentru Hristos și după pilda lui Hristos” (*Filocalia românească*, vol. 2, *Suta a treia a capetelor despre dragoste*, cap 47, ed. Humanitas, București, 1999, p. 95).

⁵ Cuviosul Petru Damaschinul ne învață că acei care se află întru frica lui Dumnezeu i se va dăruia la vremea cuvenită și plânsul fericit, după acest cuvânt al Domnului, din Evanghelie: „Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia”, „adică bine este a se plânge cineva pe sine însuși și pe aproapele, din dragoste și râvnă. E ca acela ce plânge pentru un mort sub puterea gândurilor înfricoșătoare, dinainte de moarte, pentru cele ce vor fi după moarte. El suspină în adâncul inimii și în tănguire multă, negrăită. Și nu se îngrijește nici de cînste, nici de necînste, ci disprețuiește chiar viața însăși, ba uită adeseori și de mâncare, din durerea inimii și a tănguirii neîncetate. În felul acesta, harul lui Dumnezeu și Maica de obște a tuturor îi va dăruia lui blândețea și începutul urmării lui Hristos, adică a treia poruncă, după cum a zis Domnul: «Fericiți cei blânzi» (Matei 5, 5)” – *Filocalia românească*, vol. 5, *Despre porunca a doua și despre nașterea plânsului din temere*, ed. Humanitas, 2001, pp. 54-55.

ca defăimați și lipsiți de averi, mai vârtos aceștia pe toate le au. Iar „blânzi”⁶ sunt nu cei care nicidecum nu se mânie – fiindcă unui ca aceștia sunt nesimțitori –, ci cei care au mânie, dar o stăpânesc și se mânie numai când se cuvine.

5, 6: Fericiți cei ce flămânez și însetează⁷ de dreptate, că aceia se vor sătura.

(5, 6) Isaia 55, 1; 65, 13 / Baruh 2, 18 / Luca 1, 53

Voind să vorbească despre milostenie, arată întâi că se cuvine a păzi dreptatea și a nu milui din răpire.

Și se cuvine a păzi dreptatea cu toată pofta [râvna], că aceasta înseamnă: „flămânez și însetează”.

Și dacă cei lacomi par că sunt îndestulați și se satură, zice [Domnul] că dreptii cu atât mai vârtos și aici se vor sătura, pentru că aceștia le au pe ale lor cu înțemeiere [după dreptate]⁸.

⁶ Tot Sfântul Petru Damaschinul ne învață despre cel ce săvârșește blândețea întru darul lui Dumnezeu: „Unul ca acesta se face întărit ca o stâncă și nu mai e clintit de nici un vânt sau val al vieții, ci e pururea la fel, în prisosință și în lipsă, în bună stare, în cinste și în ocară. Și, simplu vorbind, în orice lucru el cunoaște, cu bună pătrundere, că toate trec – și cele dulci și cele dureroase – și că viața aceasta este cale spre veacul viitor; și că chiar dacă nu vrem noi se fac cele ce se fac, și în zadar ne tulburăm și ne păgubim de cununa răbdării și ne arătăm potrivnici voii lui Dumnezeu, fiindcă toate câte le face Dumnezeu sunt bune foarte și noi suntem neștiutori. «Căci va îndrepta pe cei blânzi întru judecată» (Psalm 24, 10), mai bine-zis întru pătrunderea lucrurilor. [...] Deci, cel ce s-a învrednicit să păzească porunca a treia, deprinzându-se întru toată pătrunderea, nu va mai râde de nimeni, nici întru cunoștință, nici întru necunoștință. Ci, luând darul smereniei, se socotește pe sine ca nefiind nimic. Căci blândețea e materia smereniei, iar aceasta este ușa nepătimirii. Și prin aceasta, cel ce-și cunoaște firea sa intră la dragostea desăvârșită, care nu cade. Căci acela știe ce a fost înainte de a se naște și ce va fi după moarte. El își dă seama că omul nu este nimic, decât un scurt miros urât, pierdut într-o clipă, și mai rău decât toată zidirea. Fiindcă nici o altă făptură, însuflețită sau neînsuflețită, n-a călcat voia lui Dumnezeu vreodată, ci numai firea omenească, cea care, bucurându-se de multe binefaceri, mânie pe Dumnezeu neconțentit” (Filocalia românească, vol. 5, Despre porunca a doua și despre nașterea plânsului din temere, ed. Humanitas, 2001, pp. 55-56).

⁷ În ediția de la 1805, în loc de „însetează”, se găsește „însetoșează”.

⁸ „Dacă cineva n-a gustat dintr-un lucru, nu știe ce-i lipsește, cum zice Sfântul Vasile cel Mare; dar cel ce a gustat, mult îl dorește. Așa și cel ce a gustat din dulceața poruncilor, știe că poruncile îl duc treptat la urmarea lui Hristos. Acela dorește mult dobândirea celorlalte, încât pentru ele disprețuiește adeseori și moartea. Simțind puțin unele din tainele lui Dumnezeu, ascunse în dumnezeieștile Scripturi, însetează mult să le cuprindă. Și cu cât capătă mai multă cunoștință, însetează și arde și mai mult, ca unul ce bea flacăra. Iar, fiindcă Dumnezeirea nu poate fi cuprinsă de răumeni, rămâne pururea însetat”. Acestea ni le spune Cuviosul Petru Damaschinul (Filocalia românească, vol. 5, Despre porunca a doua și despre nașterea plânsului din temere, ed. Humanitas, 2001, pp. 56-57).

5, 7: Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui.

(5, 7) Psalm 40, 1-2 / Pilde 14, 21; 21, 21 / Sirah 3, 30-31 / Matei 6, 14 / Iacov 2, 17

Nu numai prin bani se face milostenie, ci și prin cuvânt, iar de nu ai nimic, prin lacrimi.

Iar [„cei milostivi”] vor fi miluiți și aici, de oameni, căci acela care ieri era milostiv, dacă astăzi va fi lipsit, de toți va fi miluit. Iar acolo, Dumnezeu îl va milui cu mult mai mult.

5, 8: Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.

(5, 8) Psalm 14, 2; 16, 15; 23, 4; 72, 1 / Avacum 1, 13 / Evrei 12, 14 / 1 Ioan 3, 2-3

Mulți sunt care nu răpesc, ci mai vărtos miluiesc, însă curvesc și sunt necurați întru alt chip.

Deci Hristos poruncește ca – împreună cu alte fapte bune – să fim și „curați”, adică să ne înfrânăm de la patimi, dar nu numai cu trupul, ci și cu inima, căci fără sfințenie – adică fără înfrânarea patimilor – nimeni nu va vedea pe Domnul⁹.

Tot așa cum oglinda, dacă este curată, primește [oglindește] fețele, așa și sufletul cel curat primește vederea lui Dumnezeu și înțelegerea Scripturilor¹⁰.

5, 9: Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema.

(5, 9) Iacov 3, 18 / Evrei 12, 14

Fericiți sunt nu numai cei care sunt pașnici față de toți, ci și cei care îi împacă pe cei certați. Încă sunt „făcători de pace” și cei care pe vrăjmașii lui Dumnezeu, prin învățătură îi întorc [către buna cinstire].

⁹ Aici Sfântul Simeon Noul Teolog ne învață: „Inima curată nu poate înfăptui nici o vîrtute, nici două, nici zece, ci toate împreună fiind, așa zicînd, ca una singură și dusă până la capătul din urmă. Dar nici acestea nu pot face singure inima curată, fără venirea și lucrarea Duhului. Căci, precum fierarul își poate arăta meșteșugul prin unelte sale, dar fără lucrarea focului nu poate isprăvi nimic, așa și omul, toate le face și se folosește de virtuți ca de niște unelte, dar fără venirea focului dumnezeiesc, ele rămân fără rod și fără folos, neizbutind să curățească pata și întinăciunea sufletului” (*Filocalia românească*, vol. 6, *A doua sută a capetelor de Dumnezeu cuvântătoare și făptuitoare*, cap 29, ed. IBMBOR, București, 1977, pp. 69-70).

Iar Cuviosul Teodor al Edesei scrie: „Curat cu inima este acela a cărui inimă nu-l osîndește pentru călcarea vreunei porunci a lui Dumnezeu sau pentru întrelăsarea ei, sau pentru primirea vreunui gând potrivnic” (*Filocalia românească*, vol. 4, *O sută de capete foarte folositoare*, cap 86, ed. Humanitas, București, 2000, p. 223).

¹⁰ Iar Sfântul Isaac Sirul ne spune: „Fericiți, deci, cei curați cu inima, că nu este timp în care să nu se bucure de desfătarea lacrimilor și întru aceasta pururea vor vedea pe Domnul. [...] Căci de la plîns se trece la curăția sufletului” (*Filocalia românească*, vol. 10, *Cuvîntul LXXXV: Despre post și priveghere*, ed. IBMBOR, București, 1981, pp. 443-444).

Și „fii ai lui Dumnezeu” sunt unii ca aceștia, pentru că și Cel Unul-Născut ne-a împăcat pe noi cu Dumnezeu¹¹.

5, 10: Fericiți cei prizoniți¹² pentru dreptate, că a lor este Împărăția Cerurilor.

(5, 10) *Romani 8, 17 / 1 Petru 2, 19; 3, 14*

Nu numai mucenicii se cheamă că sunt „prizoniți”, ci și mulți [alții], pentru că ajută celor care sunt nedreptățiți.

Și, în scurt [vorbind, „fericiți” sunt cei ce sunt prizoniți] pentru toată fapta bună, căci dreptate este toată fapta cea bună – de vreme ce și tâlharii și ucigașii sunt prizoniți, dar nu sunt „fericiți”¹³.

5, 11^a: Fericiți veți fi când vă vor ocări și vă vor prizoni¹⁴.

(5, 11^a) *Luca 6, 22 / 1 Petru 4, 14*

De aici Se întoarce către Apostoli, arătând că dascălii vor fi ocăriți în deosebi.

5, 11^b: Și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea.

Nu tot cel ce va fi ocărat este „fericit”, ci acela care va fi ocărat pentru Hristos și în chip mincinos. Iar dacă nu vor fi acestea două, ticălos este acela, ca unul care pe mulți smintește.

5, 12^a: Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în Ceruri.

(5, 12^a) *2 Paralipomena 36, 16 / Matei 21, 35; 23, 34-35 / Luca 6, 23 / Faptele Apostolilor 5, 41*

Celorlalți nu le-a zis „plată multă”, aici însă arată că lucrul mare și preagreu este a răbda ocara, pentru că [din pricina acesteia] mulți și-au pus sfârșit vieții. Încă și Iov, celelalte multe ispite răbdându-le, atunci mai vârtos s-a turburat când prietenii l-au ocărat, [spunând] că din pricina păcatelor sale pătimește (*Iov 4, 8-9; 8, 1-6; 11, 13-15, 20*).

¹¹ Cuviosul Petru Damaschinul ne arată în amănunțime care este fericirea făcătorilor de pace: „Aceștia sunt cei ce au făcut pace în sufletul și trupul lor, supunând trupul duhului, ca să nu mai poarte trupul împotriva duhului, ci să împărătească harul Duhului Sfânt în suflet, și să-l călăuzească precum voiește, dăruindu-i cunoștință dumnezeiască. Prin aceasta, unul ca acela poate să rabde prigonirea, batjocorirea și tot cuvântul rău, pentru dreptate – și se bucură că «plata lui multă este în Ceruri» (Matei 5, 12). Căci toate *Fericirile* fac dumnezeu după har pe omul care a ajuns blând, doritor a toată dreptatea, milostiv, nepătimitor, făcător de pace, răbdând toată durerea cu bucurie pentru dragostea lui Dumnezeu și a aproapelui” (*Filocalia românească*, vol. 5, *Despre porunca a doua și despre nașterea plânsului din temere*, ed. Humanitas, 2001, pp. 58-59).

¹² În ediția de la 1805, în loc de „cei prizoniți”, se găsește „cei ce se gonesc”.

¹³ Adică, Domnul nu-i ferecește pe unii ca aceștia.

¹⁴ În ediția de la 1805, în loc de „vă vor prizoni”, se găsește „vă vor goni”.

5, 12^b: Că așa au prigonit¹⁵ pe Proorocii cei dinainte de voi.

Ca să nu creadă Apostolii că vor fi prigonți din pricină că [Hristos] îi învață pe ei lucruri potrivnice, îi mângâie arătând că: „Și «**Proorocii cei dinainte de voi**» pentru fapta cea bună au fost prigonți. Drept aceea, mângâiere să aveți pătimirile acelora”.

5, 13^a: Voi sunteți sarea pământului

(5, 13^a) Marcu 9, 50

„Dar Proorocii au fost trimiși numai la un neam, în timp ce voi, [ucenicii] sunteți «**sare a tot pământul**», prin învățătură și prin muștrări, ca sarea întărind pe cei moleșiți – adică desfrânați –, ca să nu nască „**viermii**” cei fără de sfârșit [neadormiți] (Marcu 9, 44, 46, 48). Drept aceea nu lepădați saramura muștrărilor¹⁶, măcar de veți fi ocărăți, măcar de veți fi prigonți”. Pentru aceasta zice:

5, 13^b: Dacă sarea se va strica¹⁷, cu ce se va săra? De nimic nu mai e bună, decât să fie aruncată afară și călcată în picioare de oameni.

(5, 13^b) Marcu 9, 50 / Luca 14, 34-35

Dacă dascălul „se va împuți” [„strica”] – adică dacă nu va muștra și nu va întări ca „sarea”, ci se va moleși –, cu ce „se va săra”, altfel spus cu ce se va lucra îndreptarea? Așadar de atunci „afară” se aruncă din dragătoria de învățător și „se calcă în picioare”, adică se defăimează.

5, 14^a: Voi sunteți lumina lumii

(5, 14^a) Pilde 4, 18 / Filipeni 2, 15

Mai întâi „sare” și apoi „lumină”, pentru că cel ce vedește cele ce se fac întru ascuns, acela este lumină, căci tot ce se arată, „**lumină**” este (Efeseni 5, 13-14). Și nu numai un neam au luminat Apostolii, ci lumea toată.

5, 14^b: Nu poate o cetate aflată pe vârf de munte¹⁸ să se ascundă.

Îi învață pe ei să fie nevoitori și să ia aminte la viața lor ca cei care vor fi văzuți de toți, zicându-le: „Să nu socotiți că în colțuri vă veți ascunde, ci arătați veți fi și de aceea aveți grijă să viețuiți fără de prihană, ca să nu smintiți și pe alții”.

¹⁵ În ediția de la 1805, în loc de „au prigonit”, se găsește „au gonit”.

¹⁶ „Sarea” este înțeleasă aici prin saramura muștrărilor duhovnicești. Cunoaștem că sarea are calitatea de a feri bucatele de stricăciune și de a le face gustoase. Asemănând pe Apostolii Săi cu „sarea pământului”, Domnul a voit să spună că, precum sarea pământului are calitatea de a feri bucatele de putrejunie și a le face gustoase, tot așa și Apostolii Săi au menirea ca să ferească omenirea de stricăciune.

¹⁷ În textul de la 1805, se află „se va împuți”, în loc de „se va strica”.

¹⁸ În ediția de la 1805, în loc de „aflată pe vârf de munte”, se găsește „deasupra muntelui stând”.

5, 15: Nici nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic și luminează tuturor celor din casă.

(5, 15) Marcu 4, 21 / Luca 8, 16; 11, 33

„Eu, [Domnul,] am aprins «lumina»; iar a nu se stinge darul, aceasta este a sânguinței voastre, ca și altora să le strălucească lumina vieții voastre”. Că [iată ce] zice:

5, 16: Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din Ceruri.

(5, 16) Pilde 4, 18 / Ioan 15, 8 / Filipeni 1, 11; 2, 15 / 1 Petru 2, 12

Nu zice: „voi să arătați fapta cea bună”, căci aceasta nu este lucru bun [cuvinit], ci „aceea singură să lumineze, ca și vrăjmașii voștri să se minuneze și să nu vă slăvească pe voi, ci «pe Tatăl vostru»”.

De aceea, de facem vreo faptă bună, spre slava lui Dumnezeu se cuvine să o săvârșim, iar nu pentru slava noastră¹⁹.

5, 17: Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau Proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc.

(5, 17) Matei 3, 15 / Romani 3, 31

Pentru că El avea să aducă legi noi, ca să nu socotească ei că este potrivnic lui Dumnezeu, zice, mai înainte vindecând [îndreptând] părerea celor mulți: „Nu am venit să stric Legea, ci mai vârtos s-o împlinesc”. Dar cum a împlinit-o? Întâi că toate pe care le-au spus pentru El Proorocii le-a făcut. De aceea și Evanghelistul adeseori spune: „Ca să se îplinească ceea ce s-a zis de Domnul prin Proorocul” (Matei 1, 22; 2, 5; 2, 15; 2, 17 etc.).

Dar și poruncile Legii, pe toate le-a împlinit, „că n-a săvârșit nici o nedreptate și nici o înșelăciune n-a fost în gura Lui” (Isaia 53, 9; vezi și 1 Petru 2, 22). Și în alt chip a împlinit Legea, căci toate cele pe care în chip umbrat le-a însemnat aceea, El de săvârșit [desăvârșit] le-a zugrăvit. Căci Legea a zis „să nu ucizi” (Leșire 20, 13), iar El mai vârtos poruncește „nici să te mănii în deșert” – asemenea unui zugrav care nu strică însemnarea umbrată [învechită], ci mai vârtos o îplinește [întărește].

¹⁹ Aici Cuviosul Teodor al Edesei spune: „Precum mirul de mult preț, chiar închis în vas, răspândește în aer buna sa mireasmă și umple de ea nu numai pe cei ce stau aproape, ci și pe cei dimprejur, așa și buna mireasmă a sufletului virtuos și iubitor de Dumnezeu, răspândindu-se prin toate simțurile trupului, arată privitorilor virtutea așezată înăuntru. Căci, cine, văzând limbă care nu grăiește nimic fără de rânduială și nepotrivit, ci tot ce-i bun și folositor ascultătorilor, ochi înfrânați, ureche ce nu primește nimic din cântările și cuvintele necuvenite, picioare care umblă cuviincios și față care nu se strâmbă de râs, ci mai degrabă e gata de lacrimi și de plâns, nu va cunoaște că înăuntru se află și multă bună mireasmă a virtuților?” (Filocalia românească, vol. 4, O sută de capete foarte folositoare, cap 86, ed. Humanitas, București, 2000, p. 223).

5, 18^a: Căci amin zic vouă

„Amin” este cuvânt de adevărire, în loc de „adevăr zic vouă”.

5, 18^b: Înainte de a trece²⁰ cerul și pământul, o iotă sau o cirtă din Lege nu va trece, până ce se vor face toate.

(5, 18^b) Psalm 118, 89-90, 152 / Isaia 40, 8 / Maleahi 2, 6 / Matei 24, 35 / Luca 16, 17; 21, 33

Aici arată că lumea trece și se schimbă, dar cât va sta [fi] lumea, nici cea prea mică slovă din Lege nu va trece.

Iar unii zic că „iota” și „cirta” sunt cele zece porunci ale Legii²¹. Iar alții, că este Crucea – că „iota” este lemnul cel drept [brațul înalt] al Crucii, iar „cirta”, cel [pus] de-a curmezișul. Deci, [Domnul] zice [aici] că cele ce s-au zis despre Cruce se vor împlini.

5, 19^a: Deci, cel ce va strica una din aceste porunci foarte mici și va învăța așa pe oameni, foarte mic²² se va chema întru Împărăția Cerurilor

(5, 19^a) 1 Ezdra 7, 10 / Iacov 2, 10

„Porunci mai [foarte] mici” numește poruncile pe care avea să le dea El, iar nu pe cele ale Legii. Și le numește pe acestea „mai [foarte] mici”, din pricina smereniei [Sale], ca și pe tine să te învețe ca smerit să cugeți cu privire la învățăturile tale.

Iar cel ce „mic se va chema întru Împărăția Cerurilor”, adică la Înviere, acela va fi de pe urmă și va fi aruncat în gheena, că nu va intra în Împărăție. Să nu fie! Că aici prin „Împărăție”, Învierea să o înțelegi.

5, 19^b: Iar cel ce va face și va învăța, acesta mare se va chema întru Împărăția Cerurilor.

Întâi a zis „va face” și apoi „va învăța”, căci, cum voi putea povățui pe altul întru calea pe care eu nu am călătorit?²³ Și iarăși, dacă eu fac și nu învăț, nu am atâta plată, iar de multe ori chiar osândă, dacă din pricina zavistiei sau a lenevirii nu săvârșesc lucru învățătoresc.

²⁰ În ediția de la 1805, în loc de „înainte de a trece”, se găsește „până ce va trece”.

²¹ În sistemul grecesc și slavon al numeralelor, „iota” (cu accent) indică numărul 10.

²² În ediția de la 1805, în loc de „foarte mici/mic”, se găsește „mai mici/mic”.

²³ Aici Sfântul Grigore Teologul ne învață în cuvântul său despre preoție: „Boala aceasta, de a te crede învățat când nu ești, este vrednică de lacrimi și de suspine, mai mult decât orice altă boală. Adeseori am deplâns boala asta, pentru că știu bine că pretenția aceasta îți pierde și bruma de învățătură ce-o mai ai, iar umbletul după slava deșartă este pentru om mare piedică în calea virtuții. Numai unul ca Petru și ca Pavel poate vindeca și opri boala aceasta! Numai unul ca acești mari ucenici ai lui Hristos, care au luat și harul vindecărilor o dată cu puterea de a conduce pe credincioși cu cuvântul și cu fapta, care s-au făcut tuturor toate (1 Corinteni 9, 22), ca pe toți să-i dobândească! În ce ne privește pe noi, ceilalți, mare lucru dacă ne lăsăm bine conduși și păstoriți de cei cărora li s-a încredințat vindecarea

5, 20: Căci zic vouă: Că de nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în Împărăția Cerurilor.

(5, 20) Romani 9, 31

„Dreptate” numește toată fapta bună. Spre pildă: Iov era drept, cuvios, fără de prihană (Iov 1, 1). Deci înfricoșează-te, omule, socotind cât ni se cere!

Apoi ne învață cum ne „va prisosi [dreptatea]” și numără [ne arată] faptele bune:

5, 21: Ați auzit că s-a zis celor de demult: „Să nu ucizi”; iar cine va ucide, vrednic va fi de osândă²⁴.

(5, 21) Ieșire 20, 13 / Levitic 24, 17 / Deuteronom 5, 17 / Matei 19, 18 / Marcu 10, 19 / Luca 18, 20

Nu spune cine a dat poruncile, căci dacă ar fi zis: „Tatăl Meu a zis celor de demult, iar Eu zic vouă”, ar fi părut că pune legi împotriva Tatălui. Iarăși, dacă ar fi zis: „Eu am zis celor de demult”, cu anevoie ar fi fost de primit. Deci, nehotărât [nenumind pe Cel Care a grăit], spune că „s-a zis celor de demult”. Și zicând „celor de demult”, arată că Legea s-a învechit. Deci, de vreme ce s-a învechit și aproape este de a se pierde, se cuvine a o părăsi pe aceasta și a alerga la cele noi [poruncite].

5, 22^a: Eu însă vă spun vouă: Că oricine se mânie pe fratele său, vrednic va fi de osândă²⁵

(5, 22^a) 1 Ioan 3, 15

Proorocii, vrând să proorocească, spuneau: „Acesta zice Domnul”. Iar Hristos spune: „Eu însă vă spun vouă”, arătând stăpânirea Dumnezeirii, că aceia erau slujitori, iar Acesta este Fiul și pe toate ale Tatălui le are.

unor astfel de boli și ocârmuirea credincioșilor” (*Despre preoție*, LI, traducere, introducere, indici și note de Pr. Dumitru Fecioru, ed. IBMBOR, București, 1987, p. 187).

Tot pentru acestea, Sfântul Ignatie Briancianinov ne arată prăpastia care se deschide dintru a învăța pe alții, mai înainte de a făptui tu însuși: „Multe cărți s-au scris în starea de nălucire, numită «părerea de sine». Când sunt citite, se întrevede în ele prezența unei fine senzualități și o subtilă mândrie, care produce asupra oamenilor orbiți spiritual și plini de patimi, o desfătare pe care ei o consideră pregustare a harului Sfântului Duh. Nu înțeleg, nenorociții, că ei se desfătează de mirosul subtil al patimilor ce trăiesc în ei, luându-l în orbirea lor sufletească drept parfum al harului. Ei nu-și dau seama că numai Sfinții sunt în stare să guste cu adevărat o bucurie duhovnicească, că bucuria duhovnicească trebuie să fie precedată de pocăința și curățirea de patini, că păcătosul nu este în stare să perceapă o bucurie spirituală, că trebuie să te recunoști nevrednic de o asemenea bucurie, să o respingi dacă începe să te cuprindă, să o refuzi, ca și cum nu ți-ar conveni, ca o orbire evidentă și fatală, ca o subtilă mișcare a vanității, mândriei și voluptății” (*Fărmăturile ospățului*, ed. EOR, Alba Iulia, 1996, pp. 48-49).

²⁴ În textul de la 1805, în loc de „vrednic va fi de osândă”, se găsește „vinovat va fi judecății”.

²⁵ În textul de la 1805, versetul este: „Eu însă vă spun vouă: Că oricine se mânie asupra fratelui său, în deșert, vinovat va fi judecății”.

Iar cel ce „se mânie asupra fratelui său, în deșert”, acela va fi osândit, iar dacă cineva se mânie cu bună cuvântare și pentru îndreptare și după [dintru] râvnă duhovnicească, nu va fi osândit. Pentru că și Pavel graiuri de mânie a grăit către Elimas vrăjitorul și către arhiereu (*Faptele Apostolilor* 13, 8-11; 23, 3), dar nu „în deșert”, ci din râvnă. Atunci ne mâniem „în deșert”, când o facem din pricina banilor sau a slavei [deșarte].

5, 22^b: **Și cine va zice fratelui său netrebnicule²⁶, vrednic va fi de judecata sinedriului²⁷**

Numește „sobor” divanul evreilor. Iar „raca” înseamnă „tu”, după cum avem obiceiul a zice către cei pe care nu-i băgăm în seamă: „Du-te tu”. Deci, ne sfătuiește acestea ca să ne învețe să fim osârduitori și pentru cele mici și unul pe altul să ne cinstim.

Iar unii spun că în siriacă „raca” înseamnă „de scuipat”, adică „prost” [„netrebnic”]. Deci, cel care îl va ocări pe fratele său ca pe un „prost” [„netrebnic”], vinovat va fi [de judecata] „soborului” Sfinților Apostoli, când vor ședea [pe scaun], judecând cele douăsprezece seminții.

5, 22^c: **Iar cine va zice: „nebușule”, vrednic va fi de gheena focului²⁸.**

Mulți socotesc și zic că vorba aceasta este grea și aspră, dar nu este așa, căci cel care îl arată pe fratele său lipsit de cuvântare și înțelegere – prin care ne deosebim de dobitoace –, cum n-ar fi „vrednic de gheena”? Pentru că acela care defaimă și ocărăște, strică dragostea și, lipsind ea, împreună risipește [suntem lipsiți] și [de] faptele bune, după cum, dacă

²⁶ În textul de la 1805, se află „raca”, în loc de „netrebnicule”. „Raca” este un termen aramaic, înscris ca atare în textul grecesc. „Raca” înseamnă „prost” sau „cap sec”. În traducerea românească este redat îndeobște prin „netrebnic” sau „necurat”.

²⁷ În textul de la 1805, se află „soborului” în loc de „de judecata sinedriului”. Pentru „sinedriu” vezi și nota tâlcuirii de la *Matei* 26, 56-60a. *ἡ σὺν ἡμεῖς*

²⁸ În textul de la 1805, se află „vinovat va fi gheenei focului” în loc de „vrednic va fi de gheena focului”. Gheena este o vale adâncă, aflată în sudul Ierusalimului, între Muntele Sion și Muntele „sfatului celui rău”, unde, în vechime – pe vremea regilor idolatri din Iuda – idolului Moloh îi erau aduși copii ca jertfe (vezi *Ieremia* 7, 31; 19, 6; 32, 35). De atunci ea era socotită de evreii credincioși ca spurcată și aruncau în ea, în semn de dispreț, tot felul de gunoaie și de necurății din Ierusalim, cărora li se dădea foc și astfel se răspândea un miros urât. Și fiindcă focul ardea continuu, se considera ca un iad, în care se credea că arde focul nestins. De aceea s-a și numit acel loc „gheena focului”. Mântuitorul folosește aici expresia, ca atare, în sensul în care „gheena focului” este un loc de osândă, în care își primesc pedepsele după moarte sufletele celor răi, fiind chinuți de un foc duhovnicesc și nu de unul material (vezi și *Matei* 18, 9) – *Dicționarul Noului Testament*, ed. cit., p. 451.

este dragoste, stăruim și în faptele bune. Deci, toate faptele bune le risipește cel ce ocărăște, fiindcă dezbină dragostea²⁹. Pentru aceasta, după cuviință, este vrednic de focul cel veșnic.

5, 23-24: Deci, dacă îți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, (24) lasă darul tău acolo, înaintea altarului și mergi întâi și împacă-te cu fratele tău și, apoi, venind, adu darul tău.

(5, 23) Matei 8, 4 / Marcu 11, 25 (5, 24) Isaia 66, 3 / Marcu 11, 25

Dumnezeu nu ia în seamă cinstea Sa, ci mai mult să ne iubim unul pe altul, căci zice: „îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta”, neadăugând nimic altceva. Deci, împacă-te, fie de are ceva împotriva ta cu dreptate, fie cu nedreptate. Și nici nu zice: „dacă tu ai ceva împotriva aceluia”, ci „acela de are ceva împotriva ta, sârguiește-te a-l împrieteni [împăca] pe el cu tine”.

Și ne poruncește Domnul „să lăsăm darul”, ca să ne sârguiască la împăcare, cu nevoie. Deci, tu, vrând să aduci darul tău, ești silit să te împaci.

Și mai arată că adevărata jertfă este dragostea.

5, 25-26: Împacă-te cu pârâșul³⁰ tău degrabă, până ești cu el pe cale, ca nu cumva pârâșul să te dea judecătorului, și judecătorul slujitorului și să fii aruncat în temniță. (26) Adevărat grăiesc ție: Nu vei ieși de acolo, până ce nu vei fi dat cel de pe urmă ban³¹.

(5, 25) Pilde 25, 8 / Sirah 8, 1-2 / Matei 6, 14; 18, 35 / Luca 12, 58 (5, 26) Luca 12, 59

Unii socotesc că „pârâș” este numit diavolul, iar „cale”, viața aceasta. Iar Domnul sfătuiește așa: „Cât ești în viața aceasta, desparte-te de diavol, ca să nu te poată mostra pe urmă pentru păcat, ca și cum ai avea ceva dintru ale lui. Iar atunci când se va sfârși viața ta, te vei da muncilor [caznelor] și vei fi muncit [căznit] și pentru «cele mai de pe urmă» păcate”. [Aceasta să o înțelegi prin: „Nu vei ieși de acolo, până ce nu vei fi dat cel de pe urmă codrant”,] căci codrantul prețuiește doi bănuți (Luca 12, 6; 21, 2).

Iar tu să înțelegi că și pentru pârâșii de aici zice aceasta, sfătuind a nu ne judeca și [prin aceasta] de la lucrurile dumnezeiești a ne smulge. Că,

²⁹ Cel care se rupe pe sine dintru unitatea sobornicească a firii omenești, se desparte de dragostea lui Hristos și se face fiu al urii și al întunericului.

³⁰ [1805] Unii socotesc [spun] că „pârâșul” este conștiința, ca aceea care stă întotdeauna împotriva voii celei rele și părăște pe cel ce face răul, iar „cale” este viața aceasta, cu care se cuvine a ne „împăca” – adică a ne supune ei –, atunci când ne îndeamnă la cele bune, iar de la cele rele ne oprește (după Zigaben).

³¹ În textul de la 1805, aici se află „codrant”, în loc de „ban”. Codrantul era o monedă de mică valoare, din aramă, cântărind mai puțin de un gram și servind la darea restului și la micile cumpărături zilnice.

măcar de-ai și fost nedreptățit, nu merge la judecată, ci „pe cale” desparte-te, ca nu cumva să pătimești rele din pricina puterii pârlășului³².

5, 27: Ați auzit că s-a zis celor de demult: „Să nu săvârșești adulter”³³.

(5, 27) Ieșire 20, 14 / Deuteronom 5, 18 / Marcu 10, 19 / Luca 18, 20

Una este curvia, iar alta preacurvia. Preacurvia este cea cu femeie care are bărbat, iar curvie se cheamă cu cea slobodă.

5, 28: Eu însă vă spun vouă: Că oricine³⁴ se uită la femeie poftind-o, a și săvârșit adulter cu ea întru inima lui³⁵.

(5, 28) Facere 34, 2 / Levitic 20, 10 / 2 Regi 11, 2 / Iov 31, 1 / Pilde 6, 25 / Sirah 9, 8; 41, 25

Adică cel ce stă și iscodește și aprinde pofta dintru căutătură și iar caută spre a pofti mai mult, unul ca acesta, iată, a și săvârșit răul „întru inima lui”. Și ce folos că n-a adăugat și fapta? N-a adăugat-o, pentru că nu a putut, întrucât, dacă ar fi putut, îndată ar fi săvârșit răul [păcatul]³⁶.

Însă, cunoaște și că, măcar de vom pofti, dar vom fi împiedicați să făptuim, arătat este că de darul Domnului am fost acoperiți.

Iar cât privește femeile care se împodobesc ca să placă unora, chiar dacă nu vor plăcea, se cheamă că au dres [gătit] otravă, chiar dacă nimeni n-a băut [dintru aceasta].

³² Sfântul Isaia Pustnicul ne îndeamnă: „Să stăruim, iubitorilor, în frica lui Dumnezeu, păzind și păstrând făptuirea virtuților, nepricinuind sminteli conștiinței noastre, ci luând aminte la noi înșine, în frica lui Dumnezeu. Să facem aceasta până ce se va elibera și ea împreună cu noi, ca să producă între noi și ea o unire, încât să ajungă paznica noastră, arătându-ne orice lucru în care e primejdie să cădem. Dar, de nu ascultăm de ea, se va despărți de noi, lăsându-ne să cădem în mâinile vrăjmașilor noștri și nu ne va mai ajuta. E ceea ce ne-a învățat Domnul aici în Evanghelie. Spune de conștiință că e „pârâș”, fiindcă se împotrivește omului, care voiește să facă voile trupului său și de care, dacă nu ascultă omul, îl predă pe el dușmanilor lui” (*Filocalia românească*, vol. 12, *Cuvântul IV*, cap 8, ed. Harisma, București, 1991, p. 60).

³³ În ediția de la 1805, în loc de „să nu săvârșești adulter”, se găsește „să nu preacurvești”.

³⁴ [1805] Se cuvine a ști că poruncile acestea, deși par a fi spuse către bărbați, privesc și femeile, căci bărbatul este cap al femeii, iar capul și mădulele sunt unite. Deci, este pedepsită căutătura cea iscoditoare, fiindcă dintru aceasta curge patima în inimă. Și pentru că pătimind inima este și trupul ațâțat spre împreunare [desfrânare], de aceea, mai întâi se taie rădăcina, ca să nu răsără ramuri și să aducă roadă [rea] (după Zigaben).

³⁵ În ediția de la 1805, aici avem: „Cel ce a căutat la muiere [femeie] spre a o pofti pe ea, iată, a preacurvit cu dânsa întru inima sa”.

³⁶ Avva Dorotei învață acestea: „Domnul ne-a dat porunci care ne curățesc chiar și de patimile noastre înșeși, de înșeși relele înclinări ale omului nostru dinlăuntru. Căci îi

5, 29-30: Iar dacă ochiul tău cel drept te smintește pe tine, scoate-l și aruncă-l de la tine, căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul tău să fie aruncat în gheenă. (30) Și dacă mâna ta cea dreaptă te smintește pe tine, taie-o și o aruncă de la tine, căci mai de folos îți este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul tău să fie aruncat în gheenă.

(5, 29) Deuteronom 13, 5-10 / Pilde 1, 15-16 / Matei 18, 8-9 / Marcu 9, 43, 47 / Romani 8, 13 (5, 30) Matei 18, 8

Auzind „ochi” și „mână”, să nu socoți [crezi] că acestea sunt spuse despre mădulare, fiindcă atunci n-ar fi adăugat „cel drept” și „cea dreaptă”, ci s-au spus acestea pentru cei ce par a fi prieteni, dar care ne vatămă.

Așa, fiind cineva tânăr și având prieteni neînfrânați care-l vatămă, acesta să-i taie de la sine, căci zice: „Poate și pe aceia îi vei mântui, venindu-și ei întru simțire. Iar de nu, măcar pe tine [să te mântuiești]. Însă dacă iubești prieteșugul cu aceia, dimpreună veți pieri”³⁷.

5, 31-32: S-a zis iarăși: „Cine va lăsa pe femeia sa, să-i dea carte de despărțire”. (32) Eu însă vă spun vouă: Că oricine va lăsa pe femeia sa, înafară de pricină de desfrânare, o face să săvârșească adulter, și cine va lua pe cea lăsată, săvârșeste adulter³⁸.

(5, 31) Deuteronom 24, 1 / Ieremia 3, 1 / Matei 19, 7 / Marcu 10, 4, 11 / Luca 16, 18 / 1 Corinteni 7, 10 (5, 32) Maleahi 2, 14-15 / Matei 19, 9 / Marcu 10, 11 / Luca 16, 18 / Romani 7, 2

Moise a poruncit ca, dacă cineva își va urî femeia, să se despartă de ea, ca să nu se întâmple lucru mai rău, căci urând-o, poate ar fi omorât-o. Și a poruncit ca să i se dea aceeaia, „carte de despărțire”, ca să nu se mai întoarcă [la el] și dintru aceasta să se iște turburare, bărbatul locuind împreună cu altă femeie (Deuteronom 20, 14; 24, 1).

sădește lui deosebirea binelui și a răului, îl trezește, îi arată pricinile din care vine el la păcat. Și zice: «Legea a spus: să nu preacurvești, iar Eu zic: nici să nu poțestești. Legea a spus: să nu ucizi, iar Eu zic: nici să nu te mânii» (Matei 5, 21-22, 27-28). Căci de poțestești, chiar dacă astăzi nu preacurvești, pofta dinăuntru nu va înceta să te tulbure, până ce nu te vei năpusti la lucrarea ei. De te mânii și te superi împotriva fratelui tău, vei ajunge și la clevețirea lui și apoi la uneltirea împotriva lui” (Filocalia românească, vol. 9, Despre lepădare, cap 6, ed. IBMBOR, 1980, p. 482).

³⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul tâlcuiește asemenea: „Ccea ce spune parabola în chip întunecos, se poate înțelege și despre prieteni, care ne sunt ca niște ochi, și despre rudenii, care ne sunt ca niște mâini, și de slugi, care ne slujesc ca niște picioare. Scriptura poruncește să-i scoatem pe aceștia toți, dacă ne smintesc și ne vatămă sufletul” (Filocalia românească, vol. 2, Întrebarea 35, ed. Humanitas, București, 1999, p. 222).

³⁸ În ediția de la 1805, aici avem: „Că oricine va lăsa pe muierea [femeia] sa, afară de cuvânt de curvie, o face pe ea să preacurvească, și cela ce va lua pe cea lăsată, preacurvește”.

Și [Domnul] nu strică Legea lui Moise, ci o îndreptează, înfricoșând pe bărbat, ca să nu-și urască femeia fără pricină binecuvântată. Căci dacă o va lăsa din pricina că a curvit, nu va fi osândit, dar altfel, osândit este, fiindcă o silește la preacurvie. Dar și cel care o va primi pe aceasta și el este preacurvar, căci dacă n-ar fi primit-o, aceea s-ar fi întors și s-ar fi supus bărbatului.

Iar creștinul se cuvine să fie făcător de pace și către ceilalți, dar cu mult mai vârtos către a sa femeie.

5, 33-35: Ați auzit că s-a zis celor de demult: „Să nu juri strâmb³⁹, ci să ții înaintea Domnului⁴⁰ jurămintele tale”. (34) Eu însă vă spun vouă: Să nu vă jurați nicidecum: nici pe Cer, fiindcă este tronul⁴¹ lui Dumnezeu, (35) nici pe pământ, fiindcă este așternut al picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, fiindcă este cetate a marelui Împărat.

(5, 33) Ieșire 20, 7 / Levitic 19, 12 / Deuteronom 5, 11 / Matei 23, 16 (5, 34) Psalm 10, 4 / Isaia 66, 1 / Matei 23, 16, 22 / Iacov 5, 12 (5, 35) Psalm 47, 3 / Isaia 66, 1

Fiindcă iudeii îl aud pe Dumnezeu spunând: „Cerul este scaunul Meu și pământul așternut picioarelor Mele!” (Isaia 66, 1), se jurau asupra unora ca acestora. Deci Domnul, oprindu-i, nu zice să nu facă aceasta, de vreme ce cerul este frumos și mare, iar pământul folositor, ci pentru că Cerul este „scaun al lui Dumnezeu”, iar pământul „așternut al picioarelor Lui”. [Și grăiește Domnul astfel] ca să nu aibă încăpere [loc] închinarea la idoli, căci s-ar fi socotit că stihile sunt dumnezei, de către cei care se jurau pe ele, cum se petrecuse și mai înainte.

5, 36: Nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă nu poți să faci un fir de păr alb sau negru.

Numai Dumnezeu Se jură asupra Sa, ca Cel Care nu este supus nimănui. Iar noi, neavând stăpânire asupra noastră, cum să ne jurăm asupra „capului nostru”, că lucru al Altuia este? Iar de capul este al tău, schimbă un fir de păr, de poți!

5, 37^a: Ci cuvântul vostru să fie: Ceea ce este da, da; și ceea ce este nu, nu;

(5, 37^a) 2 Corinteni 1, 17 / Iacov 5, 12

Ca să nu zici: „Dar cum voi fi crezut?”, îți arată că de vei grăi totdeauna adevărul, nu va fi nevoie să te juri, căci nimeni nu e mai puțin crezut, precum acela care lesne se jură.

³⁹ [1805] Adică atunci când te juri că grăiești adevărul.

⁴⁰ În ediția de la 1805, în loc de „să ții înaintea Domnului”, se găsește „să dai Domnului”.

⁴¹ În ediția de la 1805, în loc de „tronul”, se găsește „scaunul”.

5, 37^b: Iar ce e mai mult decât aceasta, de la cel rău este.

Fiindcă a se jura este „mai mult” decât „da” și decât „nu”, este de la diavol. Iar ca să nu zici că Legea lui Moise, fiindcă porunca a face jurământ era rea, află că atunci nu era lucru rău jurământul. Dar, după Venirea lui Hristos este lucru rău, ca și tăierea împrejur și, în scurt, ținerea rânduielilor evreiești. De vreme ce și a suge lapte la piept pruncilor le este lucru cuviincios, iar bărbaților [le este lucru de] rușine.

5, 38: Ați auzit că s-a zis: „Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”.

(5, 38) Ieșire 21, 24 / Levitic 24, 20 / Deuteronom 19, 21

Legea, pogorându-se lor, slobozea ca acel care vatamă aceleași să pătimească, ca pentru frica de a nu le pătimi pe cele asemenea, să nu se nedreptățească unul pe altul.

5, 39: Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviți celui rău, iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt⁴².

(5, 39) Levitic 19, 17-18 / Pilde 20, 22 / Isaia 50, 6 / Plângeri 3, 30 / Luca 6, 29 / Romani 12, 17 / 1 Corinteni 6, 7 / 1 Tesaloniceni 5, 15 / Iacov 3, 13 / 1 Petru 3, 9

„Rău” aici este numit diavolul, cel ce prin om lucrează.

Dar, [oare,] nu se cuvine a sta împotriva diavolului? Cu adevărat, se cuvine, dar nu prin a lovi împotriva, ci prin a răbda, că nu cu foc se stinge focul, ci cu apă. Și să nu socotești că vorbește numai pentru lovirea cea peste obraz, ci și pentru orice lovire și, în scurt, pentru toată pătimirea⁴³.

5, 40: Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina, lasă-i și cămașa.

(5, 40) Luca 6, 29 / 1 Corinteni 6, 7

Dacă te trage la judecată și te supără, lasă-i și cămașa. Iar nu dacă așa simplu⁴⁴ îți cere [această].

5, 41: Iar de te va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două.

„Dar ce zic Eu, haine și cămăși? Chiar trupul tău dă-l celui ce te trage cu nedreptate și fă mai mult decât voiește acela”.

⁴² În ediția de la 1805, aici avem: „Să nu stați împotriva celui rău, ci celui ce te va lovi pe tine peste fața obrazului cea dreaptă, întoarce-i lui și pe cealaltă”.

⁴³ Iscusindu-ne în lupta lăuntrică, Sfântul Maxim Mărturisitorul tâlcuiește așa cuvântul Evangheliei: „Când dracii te ispitesc prin gândurile ce ți le aduc la obrazul drept, făcându-te să te mândrești pentru faptele cele de-a dreapta, întoarce celălalt obraz, adică scoate la vedere faptele cele de-a stânga săvârșite de noi” (*Filocalia românească*, vol. 2, *Întrebarea 24*, ed. Humanitas, București, 1999, pp. 215-216).

⁴⁴ Adică, numaidecât și fără de temeii.

5, 42: Celui care cere de la tine, dă-i; și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine, nu întoarce fața ta⁴⁵.

(5, 42) Deuteronom 15, 7, 8, 10 / Sirah 4, 5 / Luca 6, 30, 34

Ori de este vrăjmaș, ori prieten, ori necredincios, ori de cere bani, ori alt ajutor de cere, „dă-i”! Iar cât privește împrumutul, nu vorbește despre cel cu dobândă, ci de cel simplu. Fiindcă și în Lege se poruncește a fi împrumutul fără camătă (*Ieșire* 22, 25).

5, 43-44^a: Ați auzit că s-a zis: „Să iubești pe aproapele⁴⁶ tău și să urăști pe vrăjmașul tău”. (44) Iar eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri

(5, 43) Levitic 19, 17-18 / Deuteronom 23, 6 / Matei 22, 39 / Marcu 12, 31 / Romani 13, 9 / Galateni 5, 14 / Iacov 2, 8 (5, 44^a) Luca 6, 27-28; 23, 34 / Faptele Apostolilor 7, 60

[Acum] a ajuns la culmea faptelor bune. Căci ce lucru este mai mare decât acesta? Însă nu este cu neputință [a împlini porunca dragostei], că și Moise și Pavel pe iudeii care se turbau [înverșunau] asupra lor i-au iubit mai mult decât pe sine. Și toți Sfinții i-au iubit pe vrăjmașii lor.

5, 44^b: Binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc⁴⁷.

(5, 44^b) Psalm 108, 27 / Luca 6, 27-28; 23, 34 / Faptele Apostolilor 7, 60 / Romani 12, 14 / 1 Corinteni 4, 12

⁴⁵ În ediția de la 1805, în loc de „nu întoarce fața ta”, se găsește „nu-l întoarce”.

⁴⁶ În ediția de la 1805, în loc de „aproapele”, se găsește „vecinul”. Cuvântul *vecin*, cu înțelesul de *aproapele*, *semenul*, îl mai întâlnim și în tâlcuirea de la *Matei* 19, 17b-19 și 19, 20. În limba română, acest cuvânt se pare că provine din latinescul *vicinus* (vecin, aproape). De asemenea, este știut că prin denumirea de *vecinie* era desemnată în evul mediu iobăgia. Această stare de șerbie avea mai multe denumiri: în Țara Românească i se spunea *rumânie*, în Transilvania *iobăgie*, iar în Moldova era numită *vecinie* sau *vecinătate*. Vremea iobăgiei țăranului se întindea de obicei asupra întregii lui vieți pământești, deoarece el depindea întru totul, cu toate cele văzute ale sale, de stăpânul său. De aceea, este cu puțință ca denumirea dată în Moldova – *vecinie* sau *vecinătate* – să cuprindă și un înțeles mai adânc. E îndeobște cunoscut că întru această stare de șerbie se aflau sate și așezări întregi. De aceea, relația dintre semenii era și una de *vecinătate*, adică de asemănare întru jugul pe care îl purtau întru această viață pământească. Și, pentru că această povară era purtată cel mai adesea până la sfârșitul vieții, adică al *veacului* pământesc, era și una de *vecinie* – care se *vecinicea* (*veșnicea*), se îndelunga în toată curgerea vieții unui om. Nu ne îndoim că asupra acestor șerbi, ca asupra unora care au fost supuși la multe silnii de către stăpânitorii lor, Mântuitorul Hristos a făcut lucrător cuvântul Său: „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi” (*Matei* 11, 28). Și este cu puțință ca dintru harul Duhului Sfânt să fi priceput cei care erau sub jugul robiei trupești că *aproapele* este *vecinic* (adică *veșnic-vecin*), iar pecetea întru care suntem zidiți de Dumnezeu este de a fi „una” (*Ioan* 17, 11, 22) cu *semenii* noștri (adică cu cei *asemenea* nouă) și numai astfel se plinește întru noi „chipul și asemănarea” lui Dumnezeu (*Facere* 1, 26).

⁴⁷ În ediția de la 1805, în loc de „vă vatămă și vă prigonesc”, se găsește „vă supără și vă gonesc pe voi”.

Ca pe niște făcători de bine se cuvine să-i avem pe aceștia, fiindcă cel care ne prigonește și ne supără, ne ușurează nouă munca [cazna] cea pentru păcate. Și mai vârtos [se cuvine a le răbda pe acestea⁴⁸] când auzi că un dar ca acesta ne dă nouă Dumnezeu:

5, 45: Ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din Ceruri, că El face să răsară soarele peste cei buni și peste cei răi și trimite ploaie peste cei dreapți și peste cei nedrepți.

(5, 45) Deuteronom 4, 19 / Sirah 18, 12 / Luca 6, 35

• Vezi cât bine îți face cel care te urăște și te necăjește, însă numai să voiești să-l rabzi?

Iar prin „ploaie” și „soare” înțelege tu și cunoștința și învățătura, căci Dumnezeu pe toți îi luminează și îi învață⁴⁹.

5, 46: Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au, nu fac și vameșii același lucru?

(5, 46) Luca 6, 32

Să ne înspăimântăm când noi nici cu vameșii nu suntem deopotrivă [nu ne asemănăm], fiindcă îi urâm și pe cei care ne iubesc.

5, 47-48: Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au, nu fac și neamurile același lucru? (48) Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este⁵⁰.

(5, 48) Levitic 11, 44; 19, 2; 20, 7, 26; / Isaia 38, 3 / Luca 6, 36 / Efeseni 5, 1 / Iacov 1, 4 / 1 Petru 1, 15

A iubi pe unii dintre semenii noștri, pe cei care ne sunt ca niște prieteni, iar pe alții a-i urî este al celor ce nu sunt „de săvârșit” [„desăvârșiți”]. Iar al celor „de săvârșit” [„desăvârșiți”] este a-i iubi pe toți [oamenii].

⁴⁸ Iată ce ne învață aici Sfântul Simeon Noul Teolog despre sporirea duhovnicească: „Cel ce iubește din simțire lăuntrică pe cei care-l vorbesc de rău, sau îl nedreptățesc, sau îl urăsc și-l păgubesc, și se roagă pentru ei, ajunge în scurtă vreme la o mare sporire. Căci, făcând aceasta întru simțirea inimii, își coboară socotința în adânc de smerenie și în izvoare de lacrimi, în care se scufundă cele trei părți ale sufletului. Acela urcă mintea în cerul nepătimirii și o face văzătoare și, prin gustarea bunătății de acolo, ajunge de socotește toate ale vieții de aici, gunoaie. Și însăși mâncarea și hrana n-o mai primește cu plăcere și des” (*Filocalia românească*, vol. 6, *Prima sută a celor 225 de capete teologice și practice*, cap 29, ed. IBMBOR, București, 1977, p. 25).

⁴⁹ Aici, scolia textului slavon ne spune: „Cel care primește învățătura, trăiește în lumină, iar cel ce nu primește învățătura, închizându-și ochii înaintea «soarelui», rămâne întru întuneric”.

⁵⁰ În ediția de la 1805, aici avem: „Și de îmbrățișați cu dragoste numai pe prietenii voștri, ce mai mult faceți? Au nu și vameșii fac așa? Fiți dar voi de săvârșit, precum Tatăl vostru Cel din Ceruri de săvârșit este”.

CAPITOLUL 6

*Despre milostenie, rugăciune și post. Să nu ne străduim
numai după cele pământești¹*

6, 1: Luați aminte ca faptele dreptății² voastre să nu le faceți înaintea oamenilor ca să fiți văzuți de ei; altfel nu veți avea plată de la Tatăl vostru Cel din Ceruri.

(6, 1) Deuteronom 24, 13 / Psalm 111, 9 / Pilde 4, 23 / Matei 23, 5

După ce i-a suit pe ei întru cea preamare dintre faptele bune – care este dragostea –, acum leapădă și slava cea deșartă, care urmează isprăvilor [faptelor] celor bune. Și vezi ce zice: „Luați aminte”, ca și cum ar grăi despre o oarecare fiară cumplită. Deci, ia aminte să nu te sfășie!

Chiar și înaintea oamenilor de ai milui, dar nu spre a fi văzut, nu ești osândit, dar dacă ținta faptei bune este slava deșartă, chiar în cămara ta de o faci, ești osândit. Căci, Dumnezeu, după ținta lucrului sau munceste [căznește], sau încununează.

6, 2^a: Deci, când faci milostenie, nu trâmbița înaintea ta, cum fac fărnicii în sinagogi³ și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni

(6, 2^a) Pilde 20, 6 / Romani 12, 8

Nu că ar fi avut fărnicii trâmbițe, ci zice de mintea lor cea rea, că voiau să trâmbițeze milostenia lor.

Iar „fărnici” se numesc cei care una sunt și alta se arată [a fi]. Drept aceea, și aceștia se arată milostivi, dar alta [altceva] sunt.

6, 2^b: Adevărat grăiesc vouă: și-au luat plata lor.

Lăudați fiind, și-au luat toată plata de la oameni.

6, 3: Tu însă, când faci milostenie, să nu știe stânga ta ce face dreapta ta.

Cu covârșire a zis aceasta, [adică] de este cu puțință și de tine însuși să tăinuiești [milostenia].

Sau, întru alt chip: „stânga” este slava deșartă, iar „dreapta” milostenia. Deci, să nu știe slava cea deșartă de milostenie.

¹ În ediția de la 1805, titlul capitolului este: „Pentru milostenie. Pentru rugăciune. Pentru postire. Pentru a defăima pe cele lumești. Pentru că nimeni nu poate sluji la doi domni. Pentru a nu se îngriji de cele trupești”.

² În ediția de la 1805, în loc de „faptele dreptății”, se găsește „milostenia”.

³ În ediția de la 1805, în loc de „în sinagogi”, se găsește „întru adunări”.

6, 4: Ca milostenia ta să fie într-ascuns și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție⁴.

(6, 4) 1 Regi 16, 7 / Luca 14, 14

Când? Atunci când toate goale [vădite] și arătate vor sta de față. Și atunci, mai vătos vei fi slăvit.

6, 5: Iar când vă rugați, nu fiți ca fățarnicii cărora le place, prin sinagogi și prin colțurile ulițelor, stând în picioare, să se roage, ca să se arate oamenilor; adevărat grăiesc vouă: și-au luat plata lor.

(6, 5) Matei 15, 8

Îi numește pe aceștia „fățarnici”, ca pe unii care par că iau aminte la Dumnezeu, dar de fapt iau aminte la oameni, de la care își și iau „plata” lor.

6, 6: Tu, însă, când te rogi, intră în cămara ta și, închizând ușa, roagă-te Tatălui tău, Care este în ascuns⁵ și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție⁶.

(6, 6) 4 Regi 4, 33

Spune, oare, [Domnul] să nu mergi în biserică? Ba, cum încă, însă cu socoteală dreaptă și nu ca să te arăți, de vreme ce nu locul vatămă, ci chipul și ținta [lucrului]. Că mulți [chiar] întru ascuns rugându-se, fac aceasta spre plăcerea oamenilor.

6, 7^a: Când vă rugați, nu spuneți multe, ca neamurile

(6, 7^a) 3 Regi 18, 26 / Ecclesiastul 5, 1-2 / Isaia 1, 15 / Sirah 7, 15

Grăirea de multe este bârfirea – adică a cere ceva din cele pământești: slavă, bogăție, biruință. Iar graiul rugăciunii tale să fie neînsemnat în cereri, ca și cel al pruncilor. Deci, tu, nu fi bârfitor.

6, 7^b: Că ele cred că în multa lor vorbărie vor fi ascultate.

Nu se cuvine a face lungi rugăciunile, ci scurte și dese, și puține [vorbe] grăind, a îngădui [zăbovi] la rugăciune.

6, 8: Deci nu vă asemenați lor, că știe Tatăl vostru de cele ce aveți trebuință mai înainte ca să cereți voi de la El.

(6, 8) Matei 6, 32

Căci nu este trebuință să-i arătăm Domnului de ce avem nevoie, ci să ne sârguim la rugăciune, lepădându-ne de cele lumești. Iar făcând așa, ne folosim când vorbim cu Dânsul.

⁴ În ediția de la 1805, în loc de „îți va răsplăti ție”, se găsește „îți va răsplăti ție întru arătare”.

⁵ [1805] „Care este în ascuns”, adică nevăzut.

⁶ În ediția de la 1805, în loc de „îți va răsplăti ție”, se găsește „îți va răsplăti ție întru arătare”.

6, 9^a: Deci, voi, așa vă rugați: Tatăl nostru, Care ești în Ceruri(6, 9^a) Deuteronom 32, 6 / Ieremia 3, 4 / Iezechiel 36, 23 / Luca 11, 1-4

Zicând „Tată”, îți arată de ce bunătați te-ai învrednicit, fiu al lui Dumnezeu făcându-te. Iar zicând „în Ceruri”, îți arată patria ta și casa părintească, pentru că de vrei să ai pe Dumnezeu drept „Tată”, caută la Ceruri, nu la pământ.

Și să nu zici: „Tatăl meu”, ci „Tatăl nostru”, ca să-i ai pe toți frați, ca fii ai aceluiași Tată.

6, 9^b: Sfințească-se numele Tău

Adică fă-ne pe noi sfinți, ca și Tu, pentru noi, să fii slăvit. Căci precum este hulit Dumnezeu din pricina mea, așa se și sfințește pentru mine Dumnezeu, slăvindu-se ca un Sfânt.

6, 10^a: Vie Împărăția Ta(6, 10^a) 2 Regi 15, 26 / Psalm 4, 6; 21, 31 / Matei 26, 39 / Luca 22, 42 / Faptele Apostolilor 21, 14

Adică cea de a doua Venire, căci acela care are conștiința nemustrată, cu îndrăzneală se roagă să vie Învierea și Judecata.

6, 10^b: Facă-se voia Ta, precum în Cer așa și pe pământ.

Precum Îngerii fac voia Ta, așa și nouă dă-ne a o face pe aceasta.

6, 11: Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi

(6, 11) Pilde 30, 8 / Luca 11, 3

„Cea spre ființă”, adică cea îndeajuns spre ființa [ființarea] și starea noastră. Deci, tu, leapădă grija cea pentru a doua zi!

Încă și Trupul lui Hristos este „Pâine spre ființă”, cu care ne rugăm ca fără de osândă să ne împărtășim.

6, 12: Și ne iartă nouă greșelele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri⁷

(6, 12) Psalm 31, 6 / Pilde 28, 13 / Sirah 18, 12; 28, 1-2 / Matei 18, 21 / Luca 11, 14

Fiindcă și noi greșim, ne rugăm să „ne ierte nouă”, însă așa va ierta [Domnul], precum și noi iertăm. Iar dacă suntem pomenitori de rău, nu ne va „iertă nouă”, căci Dumnezeu, avându-mă pe mine pildă, ceea ce fac eu altuia, face și El cu mine.

⁷ Versetul tâlcuit din ediția 1805 este: „Și iartă-ne nouă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri”, cu următoarea însemnare: [1805] „Datorii” numește aici greșelele, fiindcă datorie este și greșeala, ca aceea care face vinovat pe om, precum și datoria. Deci rugându-ne pentru iertarea lor, ne aducem aminte de ele și smerindu-ne, ne zdrobim cu inima. Învață încă și chipul prin care vom putea să-L înduplecăm pe Dumnezeu – adică iertând și noi celor care ne greșesc, că pe aceștia i-a numit „datornici” (după Zigaben).

6, 13^a: Și nu ne duce pe noi în ispită

(6, 13^a) Deuteronom 13, 3 / Judecători 2, 22 / 3 Regi 22, 22 / Psalm 50, 13; 118, 39 /
Isaia 28, 19 / Matei 26, 41 / Luca 11, 4 / Ioan 17, 15 / 2 Petru 2, 9 / Apocalipsa 3, 10

Noi, oamenii, suntem neputincioși și de aceea nu se cuvine să ne aruncăm noi înșine întru ispite. Iar de vom cădea, să ne rugăm să nu fim înghițiți de ispită, căci acela care a fost înghițit și s-a biruit [de ispită] a căzut în prăpastia ispitei, iar nu cel care, căzând, a biruit-o.

6, 13^b: Ci ne izbăvește de cel viclean.

(6, 13^b) Psalm 50, 13 / Luca 11, 4 / Ioan 17, 15 / 2 Petru 2, 9 / Apocalipsa 3, 10

Nu a zis „de oamenii cei vicleni”, fiindcă nu aceia ne vatămă, ci „de cel viclean”.

6, 13^c: Că a Ta este Împărăția și puterea și slava în veci. Amin!

(6, 13^c) 1 Paralipomena 29, 11

Aici ne dă nouă îndrăzneală, căci dacă Tatăl este Împărat și Puternic și Slăvit, cu adevărat și noi vom birui pe cel viclean și vom fi slăviți întru cele din urmă.

6, 14: Că de veți ierta oamenilor greșalele lor, ierta-va și vouă Tatăl vostru Cel ceresc

(6, 14) Sirah 28, 2 / Marcu 11, 25 / Luca 6, 37 / Efesenii 4, 32 / Colosenii 3, 13

Iarăși ne învață [Mântuitorul Hristos] să fim nepomenitori de rău și ne aduce aminte de Tatăl, ca să ne rușinăm de Dânsul și să nu ne sălbăticim ca fiarele, fiii Unuia ca Acesta fiind.

6, 15: Iar de nu veți ierta oamenilor greșalele lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greșalele voastre.

(6, 15) Sirah 28, 1, 4 / Matei 18, 35 / Marcu 11, 26 / Iacov 2, 13

Nimic nu urăște mai mult blândul Dumnezeu precum cruzimea.

6, 16: Când postiți, nu fiți triști ca fățarnicii; că ei își smolesc fețele, ca să se arate oamenilor că postesc. Adevărat grăiesc vouă, și-au luat plata lor.

(6, 16) Isaia 58, 3

„Smolirea” feței se arată atunci când cineva se înfățișează nu cum este, ci când se preface a fi trist.

6, 17-18: Tu însă, când postești, unge capul tău și fața ta o spală (18) ca să nu te arăți oamenilor că postești, ci Tatălui tău, Care este în ascuns și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție⁸.

(6, 17) Rut 3, 3 / Ecclesiastul 9, 8 / Daniil 10, 3

Cei vechi, în semn de bucurie se ungeau cu untdelemn, după ce se îmbăiau. Deci și tu așa să te arăți, bucurându-te!

⁸ În ediția de la 1805, în loc de „ție”, se găsește „ție întru arătare”.

Încă prin „untdelemn” se înțelege și milostenia, iar „cap” al nostru – Hristos, pe Care se cuvine a-L unge cu milosteniile. Iar „fața” – adică simțirile – [se cuvine] a le spăla cu lacrimi.

6, 19-21: Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură. (20) Ci, adunați-vă comori în Cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă și nu le fură. (21) Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta⁹.

(6, 19) Iacov 5, 2-4 / Evrei 13, 5 (6, 20) Sirah 29, 14 / Matei 19, 21 / Luca 12, 21, 33 / 1 Timotei 6, 19 / 1 Petru 1, 4 (6, 21) Luca 12, 34

După ce a izgonit boala deșartei mării, de acum vorbește despre necăstigare [neagoniseală], căci oamenii caută să câștige mai mult pentru slava deșartă¹⁰. Și arată [Domnul] cum comoara cea de pe pământ este nefolositoare, căci moliile și gărgărițele strică hainele și hrana, iar furii [răpesc] aurul și argintul. Apoi, ca să nu-I spună cineva că nu toate se fură, zice: „chiar așa de ar fi, însă nu este, oare, ticălos lucru să fii pironit de grija bogăției?” De aceea, adaugă: „unde este comoara voastră, acolo va fi și inima voastră”¹¹.

6, 22-23: Luminătorul trupului este ochiul; de va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat. (23) Iar de va fi ochiul tău rău, tot trupul tău va fi întunecat. Deci, dacă lumina care e în tine este întuneric, dar întunericul, cu cât mai mult!

(6, 22) Luca 11, 34 (6, 23) Luca 11, 35

Aceasta zice [Domnul]: „Dacă îți vei pironi mintea la grija pentru avuție, ai stins «lumina», ai întunecat sufletul. După cum și «ochiul curat», adică sănătos, luminează trupul, iar de este «rău», adică bolnăvicios [bolnav], îl întunecă, așa și mintea se orbește de grijă. Iar dacă mintea se va întuneca, sufletul se face «întuneric» și, cu mult mai vârtos, trupul”.

⁹ În ediția de la 1805, aici avem: „unde este comoara voastră, acolo va fi și inima voastră”.

¹⁰ Aici Cuviosul Petru Damaschinul ne învață: „Tuturor li se cade să fie fără griji și să se liniștească după Dumnezeu; fie în parte, ca cei din lume, ca să vină pe încetul la înțelepciune și la cunoștința duhovnicească, fie în întregime, ca cei ce pot să se oprească de la toate, ca să aibă toată grija să placă lui Dumnezeu. Și Dumnezeu va vedea hotărârea lor și le va dărui odihna duhovnicească și îi va face să ajungă să mediteze (să cugete) [...] spre a dobândi frângerea negrăită a sufletului și a se face săraci cu duhul” (*Filocalia românească*, vol. 5, *Cei ce vor să se vadă pe ei înșiși în ce stare se află...*, ed. Humanitas, București, 2001, pp. 70-71).

¹¹ Iar de la Sfântul Maxim Mărturisitorul le cunoaștem pe acestea: „(51) Când vezi mintea ta ocupându-se cu plăcere cu cele materiale și zăbovind pe lângă chipurile lor,

6, 24^a: Nimeni nu poate să slujească la doi domni(6, 24^a) 3 Regi 18, 24; 21, 7 / Luca 16, 13 / Romani 6, 16 / Iacov 4, 4 / 1 Ioan 2, 15

„Doi domni” numește pe cei ce poruncesc cele împotrivă, adică pe Dumnezeu și pe mamona. Iar noi facem domn al nostru pe diavolul, după cum și pântecul ni-l facem Dumnezeu; dar, Domn firesc și adevărat este Dumnezeu, iar mamona este nedreptatea.

6, 24^b: Căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi și pe celălalt îl va disprețui; nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui mamona.

(6, 24^b) Luca 16, 13 / Romani 6, 16 / Iacov 4, 4 / 1 Ioan 2, 15

Vezi că este cu neputință ca cel bogat și nedrept să slujească lui Dumnezeu? Fiindcă iubirea banilor îl îndepărtează de la Dumnezeu¹².

6, 25^a: De aceea zic vouă: nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca¹³

(6, 25^a) Psalm 54, 25 / Baruh 3, 18 / Luca 12, 22 / Filipeni 4, 6 / 1 Petru 5, 7

De ce să nu ne îngrijim? Pentru că grija îndepărtează de Dumnezeu.

Iar sufletul nu mănâncă, pentru că este netrupesc.

Și spune aceasta după obiceiul cel de obște, că se pare a nu suferi [a nu răbda] sufletul să fie [să viețuiască] în trup, de nu se va hrăni trupul.

cunoaște că le iubești pe acestea mai mult decât pe Dumnezeu „căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta”, zice Domnul (*Matei* 6, 21). (52) Mintea, unindu-se cu Dumnezeu și petrecând în El prin rugăciune și dragoste, se face înțeleaptă, bună, puternică, iubitoare de oameni, milostivă, îndelung răbdătoare și, simplu vorbind, poartă în sine aproape toate însușirile dumnezeiești. Dar, despărțindu-se de El și lipindu-se de cele materiale, sau se face dobitocească, ca una ce a devenit iubitoare de plăcere, sau sălbatică, războindu-se cu oamenii pentru acestea. (53) «Lume» numește Scriptura lucrurile materiale; iar lumești sunt cei ce zăbovesc cu mintea în acestea” (*Filocalia românească*, vol. 2, *A doua suită a capetelor despre dragoste*, capetele 51-53, ed. Humanitas, București, 1999, p. 78).

¹² De la cuviosul Isaia Pustnicul învățăm: „Mamona este semnul a toată lucrarea lumii acesteia. Și de nu o părăsește omul pe aceasta, nu poate sluji lui Dumnezeu. Iar slujirea lui Dumnezeu ce este, dacă a nu avea ceva străin în mintea noastră când Îl binecuvântăm pe El, nici vreo plăcere când ne rugăm Lui, nici vreo răutate când Îi cântăm Lui, nici vreo ură când ne închinăm Lui, nici pizma rea care ne tulbură când ne preocupăm de El, nici plăcere urâtă în măduarele noastre când ne aducem aminte de El? Căci toate acestea sunt ziduri întunecate, care înconjoară nenorocitul suflet, de nu se poate ruga în chip curat lui Dumnezeu, avându-le acestea întru el” (*Filocalia românească*, vol. 12, *Cuvântul XXV*, cap 1, ed. Harisma, București, 1991, pp. 190-191).

¹³ În ediția de la 1805, aici avem: „nu vă grijiți cu sufletul vostru ce veți mânca, nici cu trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca”.

Dar nici nu oprește de la a lucra, ci de la a ne-da pe noi cu totul grijilor și de la a ne lenevi în lucrul lui Dumnezeu. Iar de vreme ce se cuvine a lucra pământul, atunci dară, să purtăm grijă și de suflet!

6, 25^b: **Au nu este sufletul mai mult¹⁴ decât hrana și trupul decât îmbrăcămintea?**

(6, 25^b) Luca 12, 23

Oare, Cel ce l-a dat pe cel „mai mare” – pe suflet – și trupul l-a zidit, nu va da El hrană și haină?¹⁵

6, 26: **Priviți la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jitnițe și Tatăl vostru Cel ceresc le hrănește. Oare nu sunteți voi cu mult mai presus decât ele?**

(6, 26) Iov 38, 1 / Psalm 146, 9 / Luca 12, 24

Ar fi putut aduce pildă pe [Proorocul] Ilie sau pe [Înaintemergătorul] Ioan, dar pomeneste păsările, pentru ca să ne rușineze pe noi, căci suntem și decât acestea mai necuvântători, iar Dumnezeu le hrănește și pe acestea, punând într-însele cunoștința cea firească spre a aduna hrană.

6, 27: **Și cine dintre voi, îngrijindu-se¹⁶, poate să adauge staturii sale un cot?**

(6, 27) Luca 12, 15

Aceasta zice arătând că, măcar de te și grijești, nimic nu faci [împlinești], de nu va voi Dumnezeu. Deci, pentru ce, în deșert, însuși te sfarâmi?

¹⁴ În ediția de la 1805, în loc de „mai mult”, se găsește „mai mare”.

¹⁵ În cuvântul său despre dreapta socoteală, Cuviosul Petru Damaschinul zice: „Omul înțelept se nevoiește cu pricepere să-și micșoreze, pe cât se poate, micile trebuințe ale trupului, ca prin aceasta să ajungă să se îngrijească de puține, sau să nu aibă grijă deloc, ca să păzească poruncile. Fiindcă, în grija de multe, nici pe sine însuși nu se poate vedea cineva. Cum poate să vadă atunci cursele vrăjmașului, gătite înainte de vreme? Căci vrăjmașul nu obișnuiește totdeauna să facă războiul la arătare, cum zice Gură de Aur. Dacă ar face așa, nu am cădea ușor mulți în cursele lui, ca să fie puțini cei ce se mântuiesc, cum zice Domnul. De aceea, când vrea să-l arunce pe cineva în cele mari, îl face să nesocotească întâi cele mai mici și arătate: înainte de curvie, privirea deasă și neînfrănată; înainte de ucidere, mânia ușoară; înainte de întunecarea cugetării, împrăștierea scurtă; și înainte de acestea, iarăși, așa-zisa trebuință neapărată a trupului. Pentru aceea, Domnul, știind mai înainte toate, ca Unul Care este Înțelepciunea Tatălui, luând-o înaintea uneltirilor diavolului, poruncește oamenilor să taie dinainte de vreme pricinile, ca nu cumva, socotind că cele mici sunt fără de primejdie, să cadă jalnic în păcatele cele mari și înfricoșate” (*Filocalia românească*, vol. 5, *Despre dreapta socoteală*, ed. Humanitas, București, 2001, pp. 119-120).

¹⁶ În ediția de la 1805, în loc de „îngrijindu-se”, se găsește „grijindu-se”.

6, 28-29: Iar de îmbrăcăminte de ce vă îngrijiți?¹⁷ **Luați seama la crinii câmpului cum cresc: nu se ostenesc, nici nu torc. (29) Și vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia.**

(6, 28) Luca 12, 26 (6, 29) 3 Regi 4, 21 / Luca 12, 27

Ne rușinează pe noi nu numai prin necuvântătoarele păsări, ci și prin crinii cei ce se vestejesc; căci, dacă Dumnezeu pe aceștia astfel i-a împodobit, măcar că nici o trebuință nu era, cu mult mai vârtos va împlini trebuința hainelor noastre. Și mai arată [Domnul Hristos] că chiar de foarte te vei griji, nu poți a te împodobi precum crinii, căci nici Solomon cel preaînțelept și preadesfătat, întru toată împărăția sa, n-a putut a se îmbrăca întru acest chip¹⁸.

6, 30: Iar dacă iarba câmpului, care astăzi este și mâine se aruncă în cuptor, Dumnezeu astfel o îmbracă, oare nu cu mult mai mult¹⁹ pe voi, puțin credincioșilor?

(6, 30) Matei 16, 8 / Luca 12, 28

De aici învățăm că nu se cuvine a ne îngriji pentru podoabă, că aceasta este a florilor celor trecătoare. Deci, tot cel care se împodobește, „iarbă” este.

Iar când spune „voi”, îi numește pe cei cuvântători [făpturile cugetătoare], cărora le-a zidit sufletul și trupul.

„Puțin credincioși” sunt cei care se griesc, că dacă ar fi avut credință de săvârșit [desăvârșită] către Dumnezeu, nu s-ar fi grijit așa neîncetat [înversunat].

¹⁷ În ediția de la 1805, în loc de „vă îngrijiți”, se găsește „vă grijiți”.

¹⁸ În parafraza sa la Sfântul Macarie Egipteanul, Sfântul Simeon Metafrastul scrie: „Fiecare dintre noi, pe cât de mult se va învrednici prin credință și sărguință să fie părtaş al Duhului Sfânt, tot pe atât se va slăvi în ziua aceea și cu trupul lui. Căci ceea ce a adunat înlăuntrul sufletului, atunci se va descoperi și în afară de trup. Pilda, zice, o avem la pomi. Când trece iarna și soarele strălucește mai luminos și mai puternic, iar vântul adie, aceia odrăslesc în afară și se îmbracă cu frunze, cu flori și cu roade, ca și cu un veșmânt. Asemenea și floarea ierbii răsare în acea vreme din pământ și pământul se acoperă cu ea și se îmbracă cu ea ca și cu un veșmânt mareș”. Apoi, Sfântul Simeon, asemuind în chip duhovnicesc puterea primăverii asupra firii, spune despre lucrarea întru Duhul a dreptilor: Primăvara duhovnicească „va îmbrăca pomii goi cu slava pe care au avut-o mai întâi ascunsă înăuntrul trupului. Așa se vor slăvi și aceștia prin lumina negrăită, care este încă de acum în ei, adică prin puterea Duhului. Aceasta le va fi atunci veșmânt, mâncare, băutură, veselie, bucurie și peste tot viață veșnică” (*Filocalia românească*, vol. 5, *Despre rugăciune*, cap 61, ed. Humanitas, București, 2001, pp. 307-308).

¹⁹ În ediția de la 1805, în loc de „cu mult mai mult”, se găsește „cu mult mai vârtos”.

6, 31-32^a: **Deci, nu duceți grijă²⁰, spunând: ce vom mânca, ori ce vom bea, ori cu ce ne vom îmbrăca? (32) Că după toate acesta se străduiesc neamurile**
(6, 31) Luca 12, 29 (6, 32^a) Luca 12, 30

Nu oprește a mânca, ci oprește a spune: „**Ce vom mânca?**” Așa se întreabă cei bogați de cu seara: „Ce vom mânca mâine?” Vezi, [așadar,] că oprește desfătarea și neînfrânarea!

6, 32^b-33: **Știe doar Tatăl vostru Cel ceresc că aveți nevoie de ele. (33) Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă.**

(6, 32^b) Matei 6, 8 / Luca 12, 30 (6, 33) Ieșire 23, 25 / 3 Regi 3, 13-14 / Psalm 36, 25 / Înțelepciune 7, 10-11 / Marcu 10, 30 / Luca 12, 31 / 1 Timotei 4, 8

Împărăția lui Dumnezeu este dobândirea bunătăților, iar acestea se câștigă prin „**dreptate**”. De aceea, celui ce caută cele duhovnicești, i se adaugă și cele trupești, dintru iubirea de dăruire a lui Dumnezeu²¹.

6, 34: **Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, că ziua de mâine se va îngriji de ale sale²². Ajunge zilei răutatea ei.**

(6, 34) Ieșire 16, 19

Numește „**răutate a zilei**” – sfărâmarea [zdroaba] și chinuirea.

Așadar, ajunge să te sfărâmi și să te chinui pentru ziua de astăzi, căci grijindu-te și pentru ziua de mâine, când te vei îndeletnici întru lucrurile lui Dumnezeu, de vreme ce pururea te sfărâmi [zdrobești] pentru cele trupești?

²⁰ În ediția de la 1805, în loc de „nu duceți grijă”, se găsește „nu vă grijiți”.

²¹ Învățăm de la Sfântul Isaac Sirul acestea: „Cel ce are inima scufundată cu totul întru cele pământești și mănâncă pururea țărână, împreună cu șarpele și nu se îngrijește deloc de cele ce plac lui Dumnezeu, ci se ostenește cu toate cele trupești și e desprins și gol de toată virtutea, din pricina întâlnirilor neîncetate și a împrăstierii din mândrie, căutând alte și alte pricini pentru acestea, e cu adevărat căzut de la bine, din pricina acestei nepăsări și lucrări” (*Filocalia românească*, vol. 10, *Cuvântul XXII*, ed. IBMBOR, București, 1981, p. 118).

²² În ediția de la 1805, aici avem: „Drept aceea, nu vă grijiți de ziua de mâine, că se va griji de sine”.

CAPITOLUL 7

Sfârșitul predicii de pe munte. Judecata semenilor. Puterea rugăciunii.

Calea mântuirii și a pierzării. Ferirea de proorocii mincinoși¹

7, 1: Nu judecați, ca să nu fiți judecați.

(7, 1) Luca 6, 37 / Romani 2, 1-3; 14, 10 / 1 Corinteni 4, 5 / Iacov 4, 11

Nu oprește mustrarea, ci osândirea, căci mustrarea este spre folos, iar osândirea spre defăimare și ocară.

Mai vârtos să nu osândească cel care are păcate mari, înfruntând și osândind pe cei cu păcate mici, pe care Dumnezeu va să le judece².

7, 2-5: Căci cu judecata cu care judecați, veți fi judecați, și cu măsura cu care măsurați, vi se va măsura. (3) De ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, și bârna din ochiul tău nu o iei în seamă? (4) Sau cum vei zice fratelui tău: Lasă să scot paiul din ochiul tău și iată bârna este în ochiul tău? (5) Fățarnice, scoate întâi bârna din ochiul tău și atunci vei vedea să scoți paiul din ochiul fratelui tău.

(7, 2) Iosua 7, 25 / Judecători 1, 7 / Marcu 4, 24 / Luca 6, 38 (7, 3) Psalm 49, 17-21 / Plângeri 3, 39-40 / Luca 6, 41 (7, 4) Luca 6, 42 (7, 5) Psalm 50, 14 / Luca 6, 42

Cel ce voiește să mustre pe alții, se cuvine ca el însuși să fie fără de prihană, căci dacă cel care are „bârnă” în ochi, adică lemn mare – prin „bârnă” numindu-se păcatul –, îl muștră pe altul care are „pai”, mai rușinat se arată a fi cel dintâi.

Și arată Domnul că nu poate vedea bine păcatul fratelui acela ce mai mari păcătuiește, că acela care are „bârnă” în „ochi”, cum ar fi putut vedea pe altul, care mai puțin se vatămă?

¹ În ediția de la 1805, titlul capitolului este: „Pentru a nu judeca pe nimeni și pentru a nu da sfintele câinilor. Pentru a cere și a căuta. Pentru poarta cea strâmtă și pentru cea largă. Pentru a ne păzi de proorocii mincinoși”.

² Dumnezeuiescul Ioan Scărarul ne scrie: „(8) Una și singură este calea cea mai scurtă, dintre căile ce duc la iertarea greșalelor: să nu judeci, dacă e adevărat cuvântul: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați” (Matei 7, 1). Pe cât de străin este focul de apă, pe atât de străin este a judeca, celui ce voiește să se pocăiască”. Și mai mult: „(4) Să nu-ți rămână ascuns lucrul acesta și te vei trezi, ca să nu mai judeci pe cel ce greșește: Iuda era în ceata ucenicilor, iar tâlharul în ceata ucigașilor. Și într-o clipă s-a făcut schimbare minunată între ei” (Filocalia românească, vol. 9, Cuvântul X: Despre clevețire, capetele 8 și 4; ed. IBMBOR, București, 1980, pp. 201-202).

7, 6: Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare și, întorcându-se, să vă sfâșie pe voi.

(7, 6) Pilde 9, 7-8; 23, 9

„Câinii” sunt necredincioșii, iar „porcii”, cei ce sunt credincioși, dar au viață înnăscută. Se cuvine deci, să nu spunem tainele [credinței] celor necredincioși și nici cuvintele cele luminoase și strălucitoare ca mărgăritarul ale teologiei, celor necurați. Căci „porcii calcă”, adică defaimă cele ce le sunt spuse, iar „câinii”, întorcându-se, ne „sfâșie”. Astfel fac cei ce se numesc filosofi: când aud că S-a răstignit Dumnezeu, ne „sfâșie” cu silogismele³, izvodind amăgitori, anume că aceasta este cu neputință.

7, 7-8: Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide.

(8) Că oricine cere ia, cel care caută află, și celui care bate i se va deschide.

(7, 7) 1 Paralipomena 28, 9 / Cântarea Cântărilor 3, 4 / Ieremia 29, 13 / Matei 21, 22 / Marcu 11, 24 / Luca 11, 9 / Ioan 14, 13 / Iacov 1, 5-6 (7, 8) Pilde 8, 17 / Luca 11, 10

Prin toate cele de mai sus ni s-au poruncit lucruri mari și grele. Drept aceea, ne arată prin acestea cum se pot împlini – și anume prin rugăciune neîncetată, căci zice „cereți” – adică „cereți pururea” – și nu „cereți o dată”⁴.

Apoi și prin pildă omenească întărește cele spuse.

7, 9-10: Sau cine este omul acela între voi care, de va cere fiul său pâine, oare el îi va da piatră? (10) Sau de-i va cere pește, oare el îi va da șarpe?

(7, 9) Luca 11, 11 (7, 10) Luca 11, 12

Aici ne învață că se cuvine să cerem, și încă cu osârdie, dar numai pe cele de folos. Zice „Că vedeți pe fiii voștri că vă cer cele cuviincioase – „pâine” și „pește” – și deîndată le dați lor, atunci când cer unele ca acestea. Deci, așa și voi, cereți cele duhovnicești, iar nu cele trupești”.

³ Silogismul este un raționament deductiv, compus din trei judecăți legate între ele, astfel încât cea de a treia judecată, cea care reprezintă concluzia, se deduce din cea dintâi, prin intermediul celei de a doua.

⁴ Aici Sfântul Simeon Metafrastul ne pune înainte întrebare cu răspuns: „Care este iconomia Venirii lui Hristos? Reîntoarcerea firii noastre la ea însăși și restaurarea ei. Căci a redat firii omenești demnitatea lui Adam cel întâi zidit. Dar pe lângă acesta i-a dăruit ei și o moștenire cerească (o, dumnezeiesc și cu adevărat mare har!); scoțând-o din temnița întunericului, i-a arătat calea vieții și ușa prin care, celui ce bate i se dă putința să ajungă înlăuntrul Împărăției. Căci zice Domnul: «Cereți și se va da vouă, bateți și se va deschide» (Marcu 12, 30). Prin această ușă nimănui din cei ce voiesc nu-i este cu neputință să afle libertatea sufletului său și acesta să-și primească gândurile proprii și să se îmbogățească cu Hristos, avându-L sălășluit în sine, și să-i fie ca un mire prin împărtășirea Duhului cel bun. Iată iubirea negrăită a Stăpânului față de omul făcut la El după chipul Său” (Filocalia românească, vol. 5, Despre libertatea minții, cap 150, ed. Humanitas, București, 2001, pp. 355-356).

7, 11: Deci, dacă voi, răi fiind, știți să dați daruri bune fiilor voștri, cu cât mai mult Tatăl vostru Cel din Ceruri va da cele bune celor care cer de la El?

(7, 11) Facere 8, 21 / Isaia 49, 15 / Luca 11, 13 / Evrei 12, 10 / Iacov 11, 7

„Răi” îi numește pe oameni, către Dumnezeu asemănându-i. Găci firea noastră este bună, ca cea care este zidită de Dumnezeu, dar cu voia cea slobodă ne facem răi.

7, 12: Ci toate câte voiți să vă faceți vouă oamenii, asemenea și voi faceți lor, că aceasta este Legea și Proorocii.

(7, 12) Levitic 19, 18 / Tobit 4, 15 / Luca 6, 31 / Romani 13, 8

Arată pe scurt calea către fapta bună, căci noi oamenii din sine cunoaștem ceea ce se cuvine. Deci, dacă vorești să ți se facă bine, fă bine; iar dacă vorești să fii iubit de vrăjmași, iubește și tu pe vrăjmași, pentru că și Legea lui Dumnezeu și Proorocii spun aceleași lucruri pe care și legea firească ni le rânduieste nouă.

7, 13: Intrați prin poarta cea strâmtă, că largă este poarta⁵ și lată este calea care duce la pieire și mulți sunt cei care o află⁶.

(7, 13) Sirah 21, 21 / Luca 13, 24 / Faptele Apostolilor 20, 29

Numește „ușă strâmtă” ispitele, atât cele de voie – cum este postul și celelalte nevoințe –, cât și cele fără de voie – precum sunt legările și gonirile [prigonirile]. După cum un om gros⁷ sau care are o povară nu poate intra printr-o ușă strâmtă, tot astfel nici cel cu trai desfătat sau bogat – ci aceștia numai prin „cea largă” pot intra. Și, vrând să arate că strâmtorarea este vremelnică și lărgimea trecătoare, le-a numit „ușă” și „cale”. Căci prin „ușă” – adică prin pătimirea cea rea – trece cel ce rău pătimește, precum trece prin desfătare, ca pe o „cale”, cel care se desfătează. Deci, de vreme ce amândouă sunt vremelnice, se cuvine pe cea mai bună să o alegem.

7, 14: Și strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt care o află⁸.

(7, 14) Luca 13, 24 / Faptele Apostolilor 14, 22

Mirându-se, pe graiul muritorilor zice: „O, cât este de strâmtă!” Deci, aiurea zice în altă parte: „jugul Meu e bun și povara mea este ușoară”⁹ (Matei 11, 28-30) Nu, ci zice aceasta pentru răsplătirile ce vor să fie!⁹

⁵ În ediția de la 1805, în loc de „poarta”, se găsește „ușa”.

⁶ În ediția de la 1805, în loc de „cei care o află”, se găsește „cei ce intră prin trânsa”.

⁷ Aici, cu sensul de om gras, care îl închipuie pe cel îngroșat de patimi.

⁸ În ediția de la 1805, aici avem: „Ce strâmtă este ușa și îngustă calea care duce în viață! Și puțini sunt cei ce o află pe ea”.

⁹ Scolia textului slavon așază aici următoarele cuvinte: „«Povara», «jugul», «calea» și «poarta» însemnează poruncile. Acestea sunt lumină și bunătate pentru toți cei care

7, 15-16^a: **Feriți-vă¹⁰ de proorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar înlăuntru sunt lupi răpitori. (16) După roadele lor îi veți cunoaște.**

(7, 15) Deuteronom 13, 1-3 / Ieremia 14, 14; 23, 6 / Miheia 3, 5 / Matei 24, 4 / Marcu 13, 22 / Faptele Apostolilor 20, 29 / 2 Corinteni 11, 15 / 1 Ioan 4, 1 (7, 16^a) Matei 7, 20 / Luca 6, 44

Vicleni sunt ereticii și amăgitorii și de aceea zice: „Păziți-vă!” Că aceștia pun înaintea cuvinte bune și fățarnicesc [arată] viață cinstită, și „înlăuntru” este undița [vânarea].

„Haină de oaie” este și blândețea pe care o arată unii, prefăcându-se, ca să măgulească și să înșele; dar după „roade” se cunoșc – adică după fapte și după viața lor. Căci, chiar de se și fățarnicesc aceștia, aceasta o fac pentru puțină vreme, iar celor ce iau aminte le este vădită înșelăciunea lor¹¹.

7, 16^b-17: **Au doară culeg oamenii struguri din spini sau smochine din măracini¹²? (17) Așa că orice pom bun face roade bune, iar pomul rău¹³ face roade rele.**

(7, 16^b) Matei 7, 20 / Luca 6, 44 / Iacov 3, 12 (7, 17) Matei 12, 33 / 1 Timotei 5, 24

„Spinii” și „ciulinii” sunt fățarnicii – spini ca cei care rănesc într-ascuns, iar măracini ca cei ce sunt vicleni și măiestri [iscușiți în răutate]. Iar „pom putred” este tot omul pe care-l putrezește viața cea umedă și desfrănată¹⁴.

doresc în chip nefățarnic să fie mântuiți întru veșnicie și să se învrednicească de minunată binecuvântare. Poruncile Domnului sunt grele și dureroase pentru cei trândavi și nelucrători și pentru toți cei care râvnesc îndulcirile acestui veac trecător. Puținii vor fi cei care se vor mântui. Iubitul, sârguiește-te, dar, să fii și tu unul dintre aceștia!”

¹⁰ În ediția de la 1805, în loc de „feriți-vă”, se găsește „păziți-vă”.

¹¹ Dumnezeuiescul Maxim ne luminează astfel pentru lupta cea lăuntrică: „Să nu stăruim în gânduri care ne prezintă păcatele noastre micșorate și care ne spun, ca niște oracole, că am primit iertarea. Întărindu-ne împotriva lor, Domnul a zis: «Feriți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori». Căci, câtă vreme mintea noastră este tulburată de păcat, încă n-am primit iertarea lui, fiindcă n-am făcut încă roade vrednice de pocăință. Și roada căinței este nepătimirea sufletului; iar nepătimirea înseamnă ștergerea păcatului. Dar nu avem încă desăvârșită nepătimire, dacă aici suntem tulburați de patimi, aici nu. Deci, n-am primit încă desăvârșit nici iertarea păcatelor. De păcatul strămoșesc ne-am slobozit prin Sfântul Botez, dar de cel pe care am îndrăznit să-l săvârșim după Botez ne slobozim prin căință” (*Filocalia românească*, vol. 2, *Cuvânt ascetic*, cap 44, ed. Humanitas, București, 1999, p. 51).

¹² În ediția de la 1805, în loc de „măracini”, se găsește „ciulini”.

¹³ În ediția de la 1805, în loc de „rău”, se găsește „putred”.

¹⁴ Sfântul Maxim spune pentru acestea: „Bine este a nu îngădui minții să zăbovească în cele trupești și în patimi. Căci «nu culeg nici din ciulini smochine», adică din patimi virtuți, «nici din scaieți struguri», adică din trup cunoștința care dă bucuria” (*Filocalia românească*, vol. 2, *Întâia sută a capetelor despre cunoștință*, cap 73, ed. Humanitas, București, 1999, p. 154).

7, 18: Nu poate pom bun să facă roade rele, nici pom rău¹⁵ să facă roade bune.

(7, 18) Matei 12, 32 / Luca 6, 43 / Iacov 3, 11-12

Cât este „putred”, nu poate, iar dacă se va schimba, atunci va putea. Vezi că n-a zis „nu va putea”, ci că atâta vreme cât este „putred”, nu naște [odrășlește] „roade bune”¹⁶.

7, 19-20: Iar orice pom care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc. (20) De aceea, după roadele lor îi veți cunoaște.

(7, 19) Matei 3, 10 / Luca 3, 9 / Ioan 15, 2-6 (7, 20) Luca 6, 44

Acestea le zice către iudei, pentru că și Ioan [Botezătorul] le zicea lor unele ca acestea (Matei 3, 10).

Iar pe om îl aseamnă cu „pomul”, pentru că se poate altoi din păcatul cel neroditor întru fapta cea bună.

7, 21: Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în Împărăția Cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din Ceruri.

(7, 21) Osea 8, 2 / Matei 25, 11 / Luca 6, 46 / Ioan 6, 40 / Faptele Apostolilor 19, 13 / Romani 2, 13 / Iacov 1, 22

Aici Se arată pe Sine Domn, zicând: „Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne!”, Dumnezeu pe Sine numindu-Se. Și ne învață pe noi că de avem credință fără fapte, cu nimic nu ne folosim dintru ea.

Zice [Domnul]: „Cel ce face voia”, nu „cel ce o dată a făcut”, ci „cel care face aceasta până la moarte”. Și n-a zis „voia Mea”, ca să nu smintească pe cei care-L ascultau, ci a zis „voia Tatălui Meu”. Însă, cu adevărat, voia Tatălui și a Fiului una este, căci Fiul nu este potrivnic [Tatălui]¹⁷.

¹⁵ În ediția de la 1805, în loc de „rău”, se găsește „putred”.

¹⁶ La pilda pomului bun și a pomului rău, Dionisie din Furna ne pune înaintea următoarea erminie de zugrăvire: „Stând, oameni, adică arhiereu, pustnic, călugăr, ori creștin evlavios și din gurile lor ieșind: dintr-a unuia Duh Sfânt, dintr-a altuia Înger, dintr-a altuia lumină, dintr-a altuia trandafir și dintr-ale altora alte cinstite lucruri sau de mare preț. Iar în preajma lor, stând alți oameni: unii păgâni, alții tirani, alții eretici, alții farisei, și creștini cu desfrânate și lăutari, și nemilostivi și leneși și din gurile lor ieșind: dintr-a unuia diavol, din a altuia șarpe, din a altuia porc, dintr-a altuia mărăcină, și dintr-ale altora alte unele lucruri urâte ca acestea. Și Hristos de o parte, arătându-i pe aceștia, zice într-o hârtie: «După roadele lor îi veți cunoaște»” (*Erminia picturii bizantine*, ed. cit., p. 129).

¹⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul scrie acestea: „(55) Cel ce iubește pe Hristos, desigur că-L și imită, după putere. Astfel, Hristos n-a încetat să facă bine oamenilor; iar răsplătit cu nerecunoștință și cu hulă Se purta cu îndelungă răbdare; în sfârșit, bătut și omorât de ei, răbda, neînvinuind pe cineva. Aceste trei sunt faptele dragostei față de aproapele, fără de care cel ce zice că iubește pe Hristos sau că va dobândi Împărăția Lui, se amăgește pe sine: „Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în Împărăția Cerurilor, ci cel

7, 22-23: Mulți Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit, și nu în numele Tău am scos demoni, și nu în numele Tău minuni multe am făcut? (23) Și atunci voi mărturisi lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine cei ce lucrați fărădelegea.

(7, 22) Luca 6, 46 / 1 Corinteni 13, 2 (7, 23) Iov 13, 16 / Psalm 5, 4; 6, 8 / Luca 13, 25, 27

La începutul propovăduirii mulți au scos draci, chiar nevrednici fiind, căci din pricina numelui lui Iisus fugeau dracii (Luca 9, 49). Pentru că darul lucrează și prin cei nevrednici, după cum și prin preoții cei nevrednici ne sfințim. Încă și Iuda Iscarioteanul a făcut semne, dar și fiii lui Scheva (*Faptele Apostolilor* 19, 13-17). Iar aceasta ce zice: „Niciodată nu v-am cunoscut pe voi”, întru acest chip [acest înțeles] este: „Nici atunci când făceați minuni nu vă iubeam pe voi”, întrucât dragostea este numită aici „cunoștință”.

7, 24-25: De aceea, oricine aude aceste cuvinte ale Mele și le îndeplinește, asemenea-se-va¹⁸ bărbatului înțelept, care și-a clădit¹⁹ casa lui pe stâncă. (25) A căzut ploaia, au venit râurile mari, au suflat vânturile și au bătut în casa aceea, dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stâncă²⁰.

(7, 24) Luca 6, 47-48 (7, 25) Isaia 4, 6 / Matei 16, 18 / Luca 6, 48

Fără Dumnezeu nu se poate faptă bună a se săvârși; de aceea, Hristos zice: „Asemăna-l-voi pe el bărbatului înțelept”. Și „piatră” este Hristos, iar „casă” [e] sufletul. Deci, cela care își „va zidi” sufletul său pe lucrarea poruncilor lui Hristos, pe acesta nici „ploaia” – adică diavolul care a căzut din Cer –, nici „râurile” – adică oamenii cei supărători [pricinuitori de supărare], care de la o „ploaie” ca aceasta se înmulțesc –, nici „vânturile” – adică duhurile răutății – și, în scurt, nici o ispită nu-l poate surpa pe unul ca acesta.

7, 26-27: Iar oricine aude aceste cuvinte ale mele și nu le îndeplinește, asemenea-se-va bărbatului nechibzuit²¹ care și-a clădit casa pe nisip. (27) Și

ce face voia Tatălui Meu Celui din Ceruri.” (Matei 7, 21); și iarăși „Cel ce Mă iubește pe Mine păzește poruncile Mele” și celelalte (Ioan 14, 15). (56) Tot scopul poruncilor Mântuitorului este să slobozească mintea de necumpătare și de ură, și să o ducă la dragostea Lui, și a aproapelui, din care se naște în mod efectiv lumina sfintei cunoștințe” (*Filocalia românească*, vol. 2, *A patra suță a capetelor despre dragoste*, capetele 55-56, ed. Humanitas, București, 1999, p. 113).

¹⁸ În ediția de la 1805, în loc de „asemăna-se-va”, se găsește „asemăna-l-voi pe el”.

¹⁹ În ediția de la 1805, în loc de „și-a clădit”, se găsește „și-a zidit”.

²⁰ În ediția de la 1805, în versetele 24-25, în loc de „stâncă”, se găsește „piatră”.

²¹ În ediția de la 1805, în loc de „nechibzuit”, se găsește „nebun”.

a căzut ploaia și au venit râurile mari și au suflat vânturile și au izbit în casa aceea, și a căzut. Și căderea ei a fost mare.

(7, 26) Înțelepciune 4, 4-5 / Luca 6, 49 (7, 27) Isaia 28, 18 / Iezechiel 13, 11 / Luca 6, 49

Nu a zis: „**asemăna-l voi pe el**”, ci „**asemăna-se va el însuși nobunului**”. Adică, cel care crede, dar nu lucrează [nu face faptele credinței], acesta este cel care zidește „**pe nisip**”, adică pe putreziciunea lucrurilor și pentru aceasta și „**cade**”, din pricina ispitelor. Iar când îl „**izbește**” pe el ispita, cade cu „**cădere mare**”. Însă dintre cei necredincioși nimeni nu „**cade**”, fiindcă ei întotdeauna zac jos [la pământ], ci numai cel credincios „**cade**”. Și de aceea este „**căderea mare**”, căci creștin fiind, „**cade**”²².

7, 28-29: Iar când Iisus a sfârșit cuvintele acestea, mulțimile erau uimite de învățătura Lui. (29) **Că îi învața pe ei ca Unul Care are putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor.**

(7, 28) Matei 22, 33 / Marcu 1, 22; 6, 2 / Luca 2, 47; 4, 32

(7, 29) Pilde 8, 6 / Isaia 50, 4 / Matei 21, 21 / Marcu 1, 22 / Luca 4, 32

Nu se mirau dregătorii – căci cum s-ar fi mirat cei care Îl zavistuiiau [pizmuiau] pe El? –, ci mulțimea cea fără de răutate. Și se minunau nu de frumusețea graiurilor, ci de îndrăzneala Lui, că și mai mult decât Proorocii arăta stăpânire. Proorocii ziceau: „**Așa grăiește Domnul**”²³, iar Hristos, ca un Dumnezeu glăsuiește: „**Eu grăiesc vouă**”²⁴.

²² Pentru pilda celor ce-și zidesc casă, Dionisie din Furna ne dă următorul izvod: „Hristos, și dinapoia Lui Apostolii, și dinaintea Lui doi oameni, unul bătrân și celălalt tânăr, și amândoi ascultându-L cu luare aminte. Și mai încolo, iarăși bătrânul rugându-se înăuntru, într-o peșteră, și împrejurul lui desfrânate și alți oameni, trăgându-l de haine și diavolii îl săgetează. Și iarăși tânărul, mâncând și bănd cu femei la masă, și demonii batjocorindu-l” (*Erminia picturii bizantine*, ed. cit., p. 125).

²³ În *Vechiul Testament*, această vestire proorocească este foarte des întâlnită, numai la Sfântul Prooroc Isaia regăsindu-se de mai mult de 40 de ori (*Isaia* 7, 7; 18, 4; 21, 6; 30, 15; 37, 21 etc).

²⁴ Adeseori Mântuitorul Hristos a vestit poruncile Sale prin cuvintele acestea (*Matei* 5, 44; 19, 9; Luca 11, 9; 16, 9; Ioan 8, 58; 10, 7; 13, 20; 14, 12).